

NVO „Ženski centar“
Trebinje

„ŽRTVE PORODIČNOG NASILJA KAO NOVA
KATEGORIJA SIROMAŠNIH“

Istraživanje

Trebinje, 2008. godine

Sadržaj;

- Rezime

1. Uvod (aktuelnost problema, predmet i cilj istraživanja)

2. Istraživanje:

- anketa

- pravni okvir za sprečavanje nasilja u porodici u BiH

- prikaz podataka o radu službi koje pružaju usluge u slučajevima nasilja u porodici

3. Zaključci i preporuke

4. Prilozi

Rezime

Ovo istraživanje pokazalo je da 44 odsto anketiranih žena - žrtava porodičnog nasilja nema stalna primanja ili ih nema uopšte. Nasilje koje su proživljavale u partnerskom odnosu trajalo je od 1 do 28 godina, u prosjeku 5,15 godina. Najčešće, u 52 odsto slučajeva žena je nasilje trpjela do 3 godine, a u 39 odsto slučajeva od 4 do 10 godina.

Kao najzastupljenije prepreke da pomoć zatraže ranije ispitanice su navodile:

- uticaj odgoja i stavova sredine - 44 odsto
- strah od partnera – prijetnje - 41 odsto

Peta po učestalosti prepreka da pomoć potraže ranije, za 15 odsto ispitanica je „ekonomska zavisnost”. U grupi ispitanica koje su navele ovu prepreku, nasilje je do traženja pomoći prosječno trajalo 6,7 godina.

U grupi „fizičko nasilje“ većina ispitanica, 41 odsto od službi kojima se obratila očekivala je fizičku zaštitu od nasilja, 25 odsto obratilo se sa očekivanjem da dobije pomoć u procesu razvoda, a na trećem mjestu, 15 odsto ispitanica očekivalo je pomoć u sređivanju partnerskih odnosa.

Pri traženju pomoći, ispitanice su od institucija i NVO najčešće očekivale:

- Pomoć i podršku da se razvedu
- Pomoć u sređivanju partnerskih odnosa
- Fizičku zaštitu od nasilja i/ili zbrinjavanja
- Nešto drugo

Neke ispitanice su pomoć tražile u akutnim situacijama nasilja, ali njihova dugoročna namjera, nakon dobijanja fizičke zaštite, mogla je ići bar u tri pravca:

1. Da vrsta pomoći koju traži ostane na zaštiti/zbrinjavanju
2. Da nakon zaštite od neposredne opasnosti, uđe u proces savjetovanja/terapije (nekada i sa partnerom) i pokuša dugoročno popraviti partnerski odnos („pomoć u sređivanju partnerskog odnosa”)
3. Da nakon zaštite od neposredne opasnosti želi pomoć da se razvede od partnera („pomoć i podrška da se razvede”).

Određeni broj ispitanica pomoć nisu tražile u akutnim situacijama u vezi, nego u situacijama kada su željele pomoći sebi (nekada i partneru) da prevladaju poteškoće i vezu zasnuju na novim osnovama.

Najčešće, u 30 odsto slučajeva radilo se o intervencijama u akutnim slučajevima nasilja, gdje su ispitanice isključivo tražile fizičku zaštitu od nasilja. Najmanji broj ispitanica (5 odsto) je bio spreman, uz traženje fizičke i zaštite od nasilja, pokrenuti proces razvoda.

U grupi „nefizički oblici nasilja“ većina ispitanica, njih 60 odsto obratilo se službama sa očekivanjem da dobije pomoć u sređivanju partnerskog odnosa. Kada bi se ispitanice obratile nekoj od službi u zajednici, već prema prirodi problema zbog kojeg se obraća i prema njenim namjerama i očekivanjima, u slučaj bi se uključila jedna ili više različitih službi u zajednici. U našem uzorku u 41 odsto slučajeva je bila uključena samo jedna služba, a u preostalih 59 odsto slučajeva uključilo se više njih.

Nevladine organizacije su bile uključene u najveći broj slučajeva (67 odsto), dijelom zato što većina ispitanica obuhvaćenih uzorakom potiče upravo sa evidencija NVO-a koje su provele ovo istraživanje. Važno je naglasiti da su ove NVO specijalizovane za problem nasilja pa su ispitanice tu, na jednom mjestu mogle dobiti različite vrste usluga vezanih za ovaj problem, kao što su:

- psiho-socijalno i pravno savjetovanje
- smještaj u sigurnu kuću¹
- savjetodavne i terapijske usluge za sebe i djecu
- inicijalno kontaktiranje ostalih službi koje su ispitanicama potrebne u rješavanju njihovog problema (po potrebi) , i
- kontinuirana saradnja sa ispitanicama do okončanja postupka (po potrebi)

---

¹ U vrijeme rada na svome problemu 29 ispitanica (9,8% uzorka) je bilo smješteno u sigurne kuće pri NVO-ima.

Centar za socijalni rad bio je uključen u rad na 56 odsto slučajeva i davao usluge savjetovanja, psihosocijalne i materijalne pomoći, upućivao na redovne procedure vezane za brakorazvod (mirenje, dodjela starateljstva,...) i učestvovao u intervencijama na terenu.

Policija je bila uključena u 42 odsto slučajeva u uzorku, direktnim intervencijama i sprovođenjem zaštite ispitanica. Pored nastojanja počinitelja da nasilje u partnerskom odnosu sakrije od javnosti, (često su u tom prikrivanju iz različitih razloga sudjelovale i same žrtve) činjenica da je policija u ovom procentu bila uključena u slučajeve ispitanica samo svjedoči o težini nasilja koje su preživljavale.

Sudske instance bile su uključene u 21 odsto slučajeva u brakorazvodnim parnicama, izricanju zaštitnih mjera, novčanih kazni i krivičnim postupcima.

Zdravstvene ustanove bile su uključene u 4 odsto slučajeva što je najmanji procenat u uzorku. .

U grupi od 278 ispitanica koje su pomoć zbog nasilja zatražile iz braka/veze, 50 odsto njih je odlučilo da nastavi zajednički život sa partnerom. Za takav postupak njih oko 16 odsto je navelo ekonomske razloge (materijalno je ovisna o mužu, ne može sebi priuštiti smještaj u slučaju odvajanja, nakon razvoda ne bi mogla osigurati pravednu podjelu zajednički stečene imovine, ne može naći posao od kojeg bi mogla uzdržavati sebe i djecu it.d.)

Kao najcesce uzroke problema u braku /vezi koji su ih naveli da zatraze pomoc, ispitanice su navele:

- Nasilnu prirodu partnera – 21 odsto
- Alkohol –14 odsto
- Međusobne razlike – 10 odsto

Možemo samo nagađati u kojoj mjeri se iza razloga koji se odnose na emocije prema djeci („zbog djece“, „nemam hrabrosti da živim sama sa djecom“) kriju ekonomski razlozi za nastavak života u nasilnom braku/ vezi. Takođe, prihvaćanje obećanja partnera da će „biti drugačije i bolje“ kao razloga za nastavak zajedničkog života u nasilnom partnerskom odnosu, može u sebi skrivati nespremnost na osamostaljenje kao i strah zbog nepostojanja materijalne osnove za taj korak. Ovome treba dodati i nesigurnost da će institucije zajednice garantovati barem minimalne pretpostavke za materijalnu sigurnost (smještaj, zaposlenje ili neki izvor prihoda).

Ono što imamo kao činjenicu je podatak da je 46 ispitanica (16 odsto), jasno reklo da su se odlučile ostati u nasilnom braku iz ekonomskih razloga, jer su procijenile da ako iz njega izađu neće moći izdržavati sebe i djecu. U 3 odsto slučajeva ispitanice nisu dale odgovor tako da ne znamo razloge njihovog ostajanja u nasilnom braku/vezi. Možemo zaključiti da se u brak iz koga su tražile pomoć zbog nasilja, bez ikakvih garancija ili barem obećanja da će se situacija u braku popraviti, vratilo najmanje 16 odsto ispitanica iz uzorka. Drugim riječima, najmanje svaka šesta žena se vratila u nasilni brak/vezu zbog toga što joj zajednica nije mogla garantovati i obezbijediti barem minimum preduslova za samostalan život, život bez nasilja. Sa tom podgrupom ispitanica, u tim uslovima, danas živi i 80 djece, od toga 53 su maloljetna lica.

Svaka druga ispitanica u uzorku je nezaposlena, a svaka treća ispitanica u uzorku nema primanja. Samo 13 odsto ispitanica ima nepokretnu imovinu upisanu na njeno ime.

U uzorku nalazimo i 61 odsto ispitanica koje su siromašne najmanje po jednom definisanom obilježju siromaštva.

Poređenje podgrupa „u ranijem braku“ i „nije u ranijem braku“, po definisanim obilježjima siromaštva, pokazuje da u grupi „nije u ranijem braku“:

- ima značajno veći broj onih najsiromašnijih – siromašnih po 3 i 4 obilježja,
- ima veći broj siromašnih po 2 obilježja,
- ima manji broj onih koje nemaju ni jedno obilježje siromaštva.

Može se zaključiti da , prema kriterijumima siromaštva koje smo definisale, u grupi ispitanica koje nisu više u ranijem braku ima više siromašnih, nego u grupi onih koje su ostale u ranijem braku. Budući da su te ispitanice brak/vezu napustile zbog nasilja koje su u njemu doživljavale, možemo ustvrditi da u uzorku na kome smo radile ovo istraživanje, nalazimo potvrdu za početnu pretpostavku, tj. da nasilje u partnerskom odnosu, kao jedan od faktora, doprinosi porastu siromaštva žena i djece u društvu.

ISTRAŽIVANJE

Istraživanje je planirano i provedeno od aprila do augusta mjeseca 2008. godine. Osnovna pretpostavka istraživanja je da **nasilje u partnerskom odnosu**, kao jedan od faktora, **doprinosi porastu siromaštva u društvu**.

Istraživanje je provedeno u 4 opštine u Bosni i Hercegovini, po dvije u Republici Srpskoj i Federaciji. Na svakoj od odabranih opština istraživanje su provele predstavnice četiri nevladine organizacije koje se bave problemom nasilja nad ženama, a sjedište im je u tim opštinama:

- Bijeljina: «Lara»
- Mostar: «Žena BiH»
- Trebinje: «Ženski centar»
- Zenica: «Medica»

Kriterijum za odabir ispitanica bio je da su u periodu od 2002. – 2007 prijavile nasilje u partnerskom odnosu i zatražile pomoć od neke vladine institucije (Centar za socijalni rad, Policija, ...) ili nevladine organizacije.

Istraživanjem se želio steći uvid šta se događa sa ispitanicama koje su registrovane u evidencijama vladinih institucija i nevladinih organizacija, zbog preživljenog nasilja u partnerskom odnosu (braku ili vanbračnoj vezi):

- neposredni povod da potraže pomoć,
- koja je neposredna želja/namjera/cilj koji žele postići u trenutku traženja pomoći,
- koju odluku i na osnovu čega donose, u periodu kada su u direktnom kontaktu sa službama koje se bave tim problemima
- šta sa tom odlukom biva kada se suoče sa svakodnevicom svojih života i kakva je njihova realna životna situacija danas (u vrijeme provođenja istraživanja)

Iako se nasilje javlja kao problem u različitim kontekstima: unutar porodice, van porodice, na radnom mjestu itd., u ovom istraživanju je u razmatranje uzet kontekst partnerskog odnosa koji, pored odraslih osoba koje su u partnerskoj vezi, utiče i na djecu koja žive i odrastaju u tom odnosu.

Potencijalne ispitanice su bile one koje su se obratile za pomoć institucijama i nevladinim organizacijama na području 4 opštine u Bosne i Hercegovini, zbog nasilja preživljenog u partnerskom odnosu.

Rezultati istraživanja biće prikazani kroz četiri poglavlja koja slijede logiku odvijanja procesa pružanja pomoći u slučajevima nasilja:

1. poglavlje: Situacija u vrijeme kada su ispitanice zatražile pomoć
2. poglavlje: Odluka šta učiniti nakon traženja pomoći
3. poglavlje: Kako žive danas
4. poglavlje: Posljedice nasilja

Uzorak nije bio dodatno definisan kvotama ispitanica po nekim demografskim obilježjima, budući da u našoj zemlji ne postoji važeći popis stanovništva na koji bismo se mogle osloniti u formiranju uzorka reprezentativnog za cijelu zemlju. Popis stanovništva nije rađen poslije rata i velikih migracija stanovništva, te se trenutno ne raspolaže sa aktuelnim demografskim podacima.

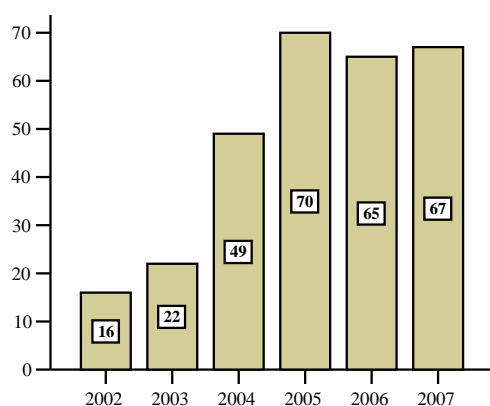
U skladu sa time i zaključci koji budu izvedeni na osnovu dobijenih rezultata predstavljaju pregled zatečene situacije i nužno su ograničeni na uzorak ispitanica koje su uključene u istraživanje.

Tokom terenskog rada u sklopu provođenja istraživanja, prikupljeni su podaci od 296 ispitanica, koje su se zbog doživljenog nasilja u porodici prijavile institucijama/NVO-ima na području 4 navedene opštine na području Bosne i Hercegovine.

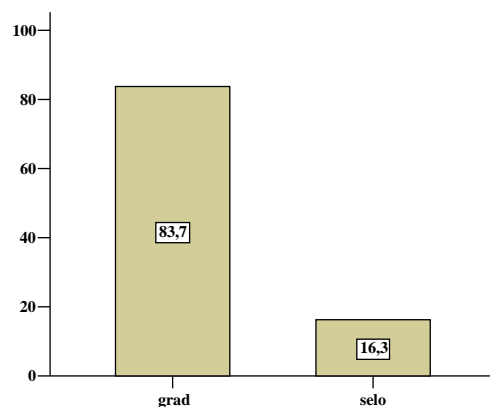
Tabela 1.: Područja sa kojih je uzorak formiran

Područje	Frekv.	%
Bijeljina	91	30,7
Mostar	95	32,1
Trebinje	71	24,0
Zenica	39	13,2
Total	296	100,0

Slika 1.: Struktura uzorka prema godištu prvog obraćanja službama

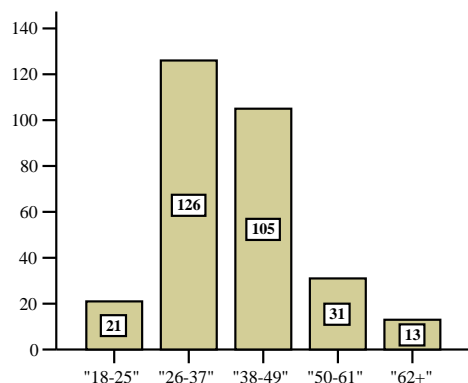
Slika 2.: Struktura uzorka prema mjestu gdje ispitanice žive (u %)

Većinu uzorka (83,7%) čine žene koje žive u gradu. Ispitanice sa sela su zastupljene sa 16,3% u uzorku. Na osnovu ovoga ne možemo zaključiti da je nasilje u partnerskim odnosima raširenije u gradu. Činjenica da su ispitanice sa evidencija službi od kojih žrtve nasilja obično traže pomoć, može ukazivati na to da su te službe dostupnije onima koje žive u gradu ili da se ispitanice koje stanuju u gradu lakše odlučuju da se obrate službama i zatraže pomoć u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima. Pored toga, ispitanice u gradu su bile spremnije odgovoriti na poziv anketarke da učestvuju u intervjuu.

Prema godini rođenja ispitanice su svrstane u pet starosnih grupa.

Slika 3.: Struktura uzorka prema starosnim grupama ispitanica

Iz grafičkog prikaza starosne strukture uzorka vidi se da većinu uzorka čine ispitanice u dobi od 26 – 49 godina, njih 131 ili 78,1% . U dobi do 50 godina, dakle u dobi kada su, barem po tom kriterijumu ispitanice radno sposobne, u uzorku nalazimo njih 152 ili 85,1% . Međutim, podaci pokazuju da u tim kategorijama nalazimo i veliki broj ispitanica bez zaposlenja ili onih koje rade povremene poslove.

Tabela 2.: Status prema zaposlenosti ispitanica u odnosu na starosnu strukturu uzorka

Status prema zaposlenost- primanja	Starosna grupa					Total
	"18-25"	"26-37"	"38-49"	"50-61"	"62+"	
Stalno zaposlenje	3	58	48	14	1	124
Povremeni poslovi	6	29	17	3	0	55
Bez zaposlenja	12	35	31	10	5	93
Zemljoradnja	0	3	8	1	2	14
Penzija	0	0	0	1	5	6
Nema podatak	0	1	1	2	0	4
Total	21	126	105	31	13	296

U uzorku nalazimo u starosnim grupama do 50 godina:

- 78 ispitanica (ili 26,4% u uzorka) koje su bez zaposlenja i primanja, i još
- 52 ispitanice (ili 17,6% u uzorka) koje rade povremene poslove, tj. nemaju stalna primanja.

Ukupno 130 ispitanica ili 43,9% u uzorku nema stalna primanja, ili ih nema uopšte.

1. Situacija u vrijeme kada su ispitanice zatražile pomoć

Razlozi traženja pomoći

Ispitanice smo pitale: „Šta je dovelo do toga da se obratite za pomoć?“ Odgovore ispitanica smo razvrstale u 13 različitih oblika nasilja u partnerskom odnosu: psihološkog, seksualiziranog i fizičkog, te nasilje nad djecom (navedeni u upitniku, koji je priložen na kraju prikaza rezultata). Ako odgovor ispitanice nije bilo moguće svrstati u ponuđene kategorije, odgovor smo bilježile u kategoriju „Nešto drugo“.

Tabela 1.1.: Struktura uzorka prema razlozima ispitanica da se obrate službama

Razlog traženja pomoći	Frekv.	% u Uzorku
Nasilje nad djecom	2	0,7
Fizičko nasilje sa ostalim vrstama	185	62,4
Nefizički oblici nasilja	84	28,4
Pomoć u procesu razvoda	7	2,4
Nešto drugo	18	6,1
Total	296	100,0

- **Nasilje nad djecom – 2 ispitanice²** u uzorku su kao isključivi povod za obraćanje institucijama/organizacijama navodile nasilje nad djecom.
- **Fizičko nasilje (sa ostalim vrstama)³ – 185 ispitanica** je navelo neki/neke od oblika fizičkog nasilja. U ovu kategoriju su ubrojane one ispitanice koje su uz fizičko navodile i jedan ili više oblika psihološkog nasilja, i one koje su navodile samo fizičko nasilje. Čak i onda kada ispitanica navodi jedan ili više oblika fizičkog, bez ijednog oblika psihološkog nasilja, teško je zamisliti da fizičko nasilje u partnerskoj vezi nije pracoeno psihološkim nasiljem. Ako je ispitanica doživjela, ili od partnera doživljava, na primjer.: „Udaranje, šamaranje, šutiranje, gađanje predmetima“, ili „istjerivanje iz kuće“, kao oblike fizičkog nasilja, teško je zamisliti da u partnerskom odnosu ne doživljavala npr. „zastrašivanje, izdiranje, iskaljivanje bijesa, lomljenje stvari po kući“, ili „kritike, ismijavanje, ponižavanje i vrijeđanje“, kao oblike psihološkog nasilja.
- **Nefizički oblici nasilja – 84 ispitanice** kod kojih su oblici nasilja koje su navodile da su doživljavale u partnerskom odnosu, bili isključivo jedan ili više od 7 oblika psihološkog i/ili seksualiziranog nasilja, a niti jedan od oblika fizičkog nasilja, od onih koje smo navele u upitniku.
- **Pomoć u procesu razvoda – 7 ispitanica** se obratilo službama sa odlukom da brak razvedu ili da napuste vezu. Cilj obraćanja službama je bilo: pravno savjetovanje, savjetovanje o psiho-socijalnim aspektima promjena koja za nju i djecu (ako ih ima), nastaju razvodom, ili o proceduri posredovanja (pokušaja mirenja) u službi socijalnog rada. Ove ispitanice nisu navodile vrste i oblike nasilja koje su u tom braku/vezi doživljavale.
- **Nešto drugo – 18 ispitanica** koje više nisu u braku/vezi i koje su od službi tražile pomoć u pitanjima vezanim za ostvarivanje nekih prava koja potiču iz braka/veze, a koja su im bila osporena: pravo na alimentaciju, regulisanje viđanja djeteta/djece koja nisu sa njom, pravo starateljstva nad djetetom/djecom, prava oko podjele imovine sa bivšim partnerom. U toj grupi je i jedan slučaj fizičkog ugrožavanja od strane bivšeg muža,.

Ispitanice u uzorku smo, prema bračnom statusu u vrijeme kada su se obratile službama i zatražile pomoć, razvrstale u dvije podgrupe:

- „NASILJE U BRAKU/VEZI“ – **278 ili 93,9%** ispitanica koje su pomoć zatražile iz braka ili veze.
- „POMOĆ NAKON BRAKA/VEZE“ – **18 ili 6,1%** ispitanica koje su pomoć zatražile nakon što je brak/veza završena.

² U nastavku prikaza ove dvije ispitanice ćemo prisajediti grupi „fizičko nasilje sa ostalim vrstama“.

³ 15 ispitanica iz ove grupe je, pored oblika nasilja koje su same doživljavale, navele i nasilje koje je otac/partner direktno ispoljavao i prema djeci: u 10 slučajeva fizičko i u 5 slučajeva seksualizirano nasilje. Međutim, na ovom mjestu želimo naglasiti da su i ostala **djeca** koju ispitanice nisu imenovale, samim odrastanjem u atmosferi nasilja, **uvijek indirektno žrtve nasilja koje se događa među njihovim roditeljima.**

Slika 1.1.: Bračni status ispitanica u vrijeme kada su zatražile pomoć

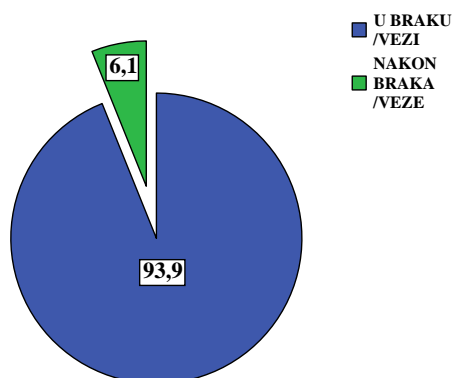

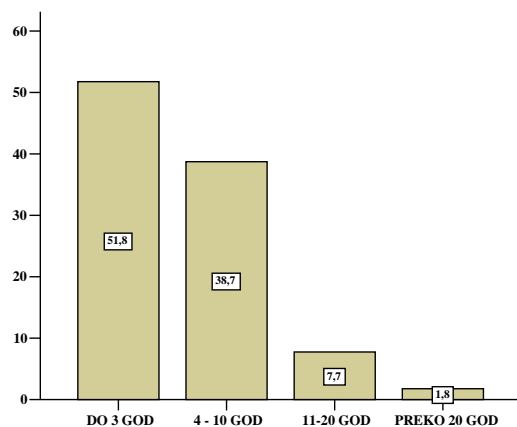
Tabela 1.2.: Struktura podgrupa prema razlozima traženja pomoći

Razlog traženja pomoći		Frekv.	% u svojoj podgrupi	% u uzorku
NASILJE U BRAKU/VEZI	Fizičko sa ostalim vrstama nasilja	187	67,1	63,1
	Psihološko i seksualizirano nasilje	84	30,2	28,4
	Pomoć u procesu razvoda	7	2,5	2,4
Total		278	100,0	93,9
POMOĆ NAKON BRAKA/VEZE	Alimentacija	9	50,0	3,1
	Starateljstvo nad djecom	3	16,7	1,0
	Višanje djeteta/djece	2	11,1	0,7
	Podjela imovine	3	16,7	1,0
	Maltretiranje od bivšeg muža	1	5,6	0,3
Total		18	100,0	6,1
TOTAL		296		100,0

Trajanje nasilja do odluke da se obrati službama

Ispitanice smo pitale: „Koliko je nasilje trajalo do trenutka kada ste se obratili za pomoć?“ Njihove odgovore smo grupirale u 4 grupe:

Slika 1.2.: Trajanje nasilja do odluke da se obrati službama (%)

Tabela 1.3.: Trajanje nasilja do odluke da se obrati službama u podgrupama u uzorku

Trajanje nasilja do odluke da se obrati službama	NASILJE U BRAKU/VEZI		POMOĆ NAKON BRAKA/VEZE		TOTAL	
	Frekv.	%	Frekv.	%	Frekv.	%
do 3 godine	137	49,3	10	55,6	147	49,7
4 - 10 godina	106	38,1	4	22,2	110	37,2
11 - 20 godina	21	7,6	1	5,6	22	7,4
preko 20 godina	5	1,8	0	0,0	5	1,7
nije odgovorilo	9	3,2	3	16,7	12	4,1
Total	278	100,0	18	100,0	296	100,0

Nasilje koje su proživljavale u partnerskom odnosu je trajalo od 1 do 28 godina, (prosjeak 5,15 godina).

Ispitanice smo pitale: „Zbog čega pomoć niste potražile ranije?“ Odgovor ispitanica je mogao sadržavati i više od jedne prepreke, od navedenih u narednoj tabeli. Zbog toga prikaz predstavlja zastupljenost pojedinih prepreka u odgovorima ispitanica.

Tabela 1.4.: Zastupljenost pojedinih prepreka da ispitanice pomoć zatraže ranije

Prepreke da pomoć potraži ranije	Broj pojavljivanja u odgovorima	% ispitanica koje su navele ovu prepreku
Uticao odgoja i stavova sredine	129	43,6
Strah od partnera - prijetnje	121	40,9
Nije znala kome se obratiti	75	25,3
Zbog djece - prijetio da će ih uzeti	53	17,9
Ekonomska zavisnost o partneru	45	15,2
Nešto drugo	6	2,0
Mislila da će problemi sami proći	5	1,7
Nisu odgovorile	18	6,1

Najčešći odgovori ispitanica na pitanje : “ Zašto pomoć zbog nasilja u partnerskom odnosu nisu zatražile ranije ?,” bili su:

- „ uticao odgoja i stavova sredine „ - navodi 129 ispitanica ili 43,6% uzorka,
- „strah od partnera – prijetnje“ - navodi 121 ispitanica ili 40,9% uzorka.

Peta po učestalosti , kao jedina ili jedna od prepreka da pomoć potraže ranije, za **45 ili 15,2% ispitanica u uzorku je „ekonomska zavisnost“**. U grupi ispitanica koje su navele ovu prepreku, nasilje je do traženja pomoći **prosječno trajalo 6,7 godina**, a **dominantna vrijednost** (trajanje koje je navelo najviše ispitanica u toj grupi) je **5 godina**, dakle iznad prosjeka grupe. Razlozi zbog kojih su ispitanice u ovoj grupi tražile pomoć su:

- fizičko nasilje (sa ostalim vrstama) - 32 ispitanice,
- nefizički oblici nasilja (psihološko i seksualno nasilje) - 10 ispitanica
- pomoć u procesu razvoda - 3 ispitanice

Vrsta pomoći koju su ispitanice očekivale od službi

Ispitanice smo pitale: „**Koju vrstu pomoći ste trazili ili očekivali, odnosno sa kojom namjerom ste se obratili za pomoć?**“ Kategorije u koje smo svrstavali njihove odgovore su bile:

- Pomoć i podrška da se razvede
- Pomoć u sređivanju partnerskih odnosa
- Fizička zaštita od nasilja i/ili zbrinjavanja
- Nešto drugo

Dugoročne namjere ispitanica koje su fizičku zastitu tražile i dobile u **akutnim situacijama** su mogle ići barem u tri pravca:

- Da vrsta pomoći koju traži ostane na zaštiti/zbrinjavanju
- Da nakon zaštite od neposredne opasnosti, uđe u proces savjetovanja/terapije (nekada i sa partnerom) i pokuša dugoročno popraviti partnerski odnos („pomoć u sređivanju partnerskog odnosa „)
- Da nakon zaštite od neposredne opasnosti, želi pomoć da se razvede od partnera („pomoć i podrška da se razvede „).

Jedan broj ispitanica pomoć nisu tražile u akutnim situacijama u vezi, nego u situacijama kada su željele pomoći sebi (nekada i partneru) da prevladaju poteškoće i vezu zasnuju na novim osnovama.

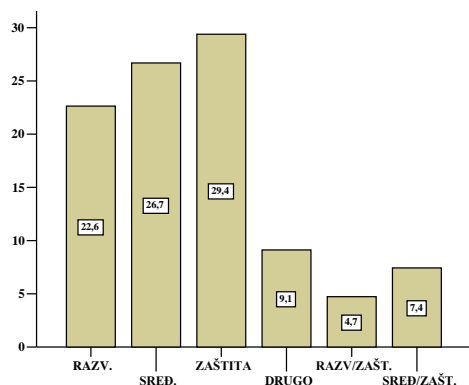
U narednoj tabeli ćemo različita očekivanja ispitanica od službi označiti na slijedeći način:

- „**Razv** “ – pomoć da se razvede
- „**Sređ** „ – pomoć u sređivanju partnerskog odnosa
- „**Zašt**“ – fizička zaštita od nasilja
- „**Zašt/Razv**“ – fizička zaštita od nasilja i pomoć da se razvede
- „**Zašt/Sređ** “ – fizička zaštita od nasilja i pomoć u sređivanju partnerskog odnosa

Tabela 1.5.: Vrsta pomoći koju su ispitanice očekivale kada su se obratile službama

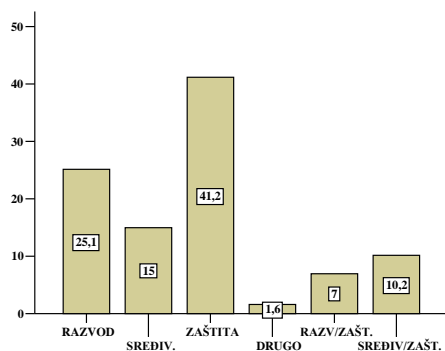
Razlog traženja pomoći		Vrsta pomoći – očekivanje					
		Razv	Sređ	Zašt	Zašt Razv	Zašt Sređ	Drugo
NASILJE U BRAKU /VEZI	Fizičko sa ost. vrst. nas.	47	28	77	13	19	3
	Nefizički oblici nasilja	18	50	9	1	2	4
	Pomoć u procesu razvoda	2	1	0	0	0	4
Total		67	79	86	11	21	11
POMOĆ IZVAN/ NAKON VEZE	Alimentacija	0	0	0	0	1	8
	Starateljstvo nad djecom	0	0	0	0	0	3
	Višanje djeteta/djece	0	0	0	0	0	3
	Podjela imovine	0	0	0	0	0	2
	Maltretiranje bivšeg muža	0	0	1	0	0	0
Total		0	0	1	0	1	16
TOTAL (uzorak)		67	79	87	11	22	27
% u uzorku		22,6	26,7	29,4	4,7	7,4	9,1

Slika 1.3.: Procentualna zastupljenost svake od očekivanih vrsta pomoći u uzorku

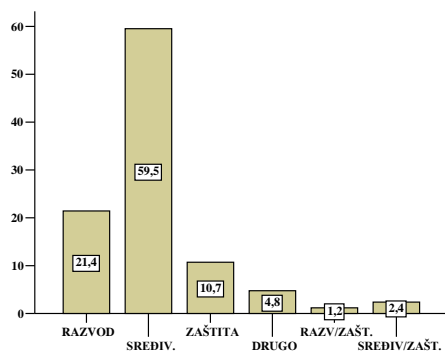
Najčešće, u 87 ili 29,6% slučajeva se radilo o intervencijama u akutnim slučajevima nasilja, gdje su ispitanice isključivo tražile fizičku zaštitu. Najmanje ispitanica, 14 ili 4,7% ih je bilo spremno da uz traženje fizičke zaštite od nasilja, pokrene i proces razvoda.

Slika 1.3. Procentualna zastupljenost očekivanih vrsta pomoći u grupi „fizičko nasilje „

U grupi „fizičko nasilje“ većina ispitanica 41,2%, od službi kojima se obratila očekivala fizičku zaštitu od nasilja. 25,1% njih obratilo se sa očekivanjem da dobije pomoć u procesu razvoda, a na trećem mjestu, 15,0% ispitanica je očekivalo pomoć u sređivanju partnerskih odnosa.

Slika 1.4.: Procentualna zastupljenost očekivanih vrsta pomoći u grupi „nefizički oblici nasilja“

U grupi „nefizički oblici nasilja“ većina ispitanica, njih 59,5% se obratila službama sa očekivanjem da dobije pomoć u sređivanju partnerskog odnosa. Slično kao u grupi „fizičko nasilje“, 21,4% njih se obratilo sa očekivanjem pomoći u procesu razvoda, a 10,7% njih sa traženjem fizičke zaštite od nasilja.

U ostalim grupama pomoć koju su ispitanice očekivale kod većine nije odstupala od navedenih razloga traženja pomoći.

Institucije koje su bile uključene u pružanje pomoći

Kada bi se ispitanice obratile nekoj od službi u zajednici, već prema prirodi problema zbog kojeg se obraća i prema njenim namjerama i očekivanjima, u slučaj bi se uključila jedna ili više različitih službi. U našem uzorku u 40,5% slučajeva je bila uključena samo jedna služba, a u preostalim 59,5% slučajeva uključilo se više njih.

U odgovorima ispitanica nalazimo pet različitih službi (oznaka u tabeli):

- policija (POL),
- Centar za socijalni rad (SOC),
- neka od zdravstvena ustanova (ZDR),
- neka od nevladinih organizacija (NVO)
- različite instance sudstva (SUD).

Tabela 1.6.: Broj slučajeva u uzorku u koje je pojedina služba bila uključena

Razlog traženja pomoći		POL	SOC	ZDR	NVO	SUD
NASILJE U BRAKU /VEZI	Fizičko sa ost. vrst.nasilja	107	105	9	130	45
	Psihološko. i seks. nasilje	9	46	2	55	8
	Pomoć u procesu razvoda	1	5	0	3	0
Total		117	156	11	188	53
POMOĆ NAKON BRAKA /VEZE	Alimentacija	3	4	0	7	3
	Maltretiranje bivšeg muža	1	0	0	0	1
	Podjela imovine	0	1	0	2	3
	Starateljstvo nad djecom	2	3	0	1	1
	Vidanje djeteta/djece	0	2	0	0	0
Total		6	10	0	10	8
TOTAL		123	166	11	198	61
% slučajeva u koje je inst.bila uključ.		41,6	56,1	3,7	66,9	20,6

Nevladine organizacije su bile uključene u najveći broj slučajeva (67 odsto), dijelom zato što većina ispitanica obuhvaćenih uzorakom potiče upravo sa evidencija NVO-a koje su provele ovo istraživanje. Važno je naglasiti da su ove NVO specijalizovane za problem nasilja pa su ispitanice tu, na jednom mjestu mogle dobiti različite vrste usluga vezanih za ovaj problem, kao što su:

- psiho-socijalno i pravno savjetovanje
- smještaj u sigurnu kuću⁴
- savjetodavne i terapijske usluge za sebe i djecu
- inicijalno kontaktiranje ostalih službi koje su ispitanicama potrebne u rješavanju njihovog problema (po potrebi) , i
- kontinuirana saradnja sa ispitanicama do okončanja postupka (po potrebi)

Centar za socijalni rad je bio uključen u radu na 166 ili 56,1% slučajeva ispitanica uzorku. To su usluge: savjetovanja, psihosocijalne i materijalne pomoći, redovne procedure vezane za brakorazvod (mirenje, dodjela starateljstva,...) i učešće u intervencijama na terenu.

Policija je bila uključena u 42 odsto slučajeva u uzorku, direktnim intervencijama i sprovođenjem zaštite ispitanica. Pored nastojanja počinitelja da nasilje u partnerskom odnosu sakriju od javnosti, (često su u tom prikrivanju iz različitih razloga sudjelovale i same žrtve) činjenica da je policija u ovom procentu bila uključena u slučajeve ispitanica samo svjedoči o težini nasilja koje su preživljavale.

⁴ U vrijeme rada na svome problemu 29 ispitanica (9,8% uzorka) je bilo smješteno u sigurne kuće pri NVO-ima.

Instance sudstva su bile uključene u 61 slučaju ili u 20,6% njih. U postupcima koji su vođeni se radilo o brakorazvodnim parnicama, izricanju zaštitnih mjera, novčanim kaznama i krivičnim postupcima.

Zdravstvene ustanove su bile uključene u 11 (3,7 %), što je najmanji broj slučajeva u uzorku

2. Odluka šta učiniti nakon traženja pomoći

Nakon traženja pomoći u slučajevima nasilja u partnerskom odnosu i pružanja potrebnih usluga od strane službi uključenih u slučaj, ispitanice obično donose odluku u kojem pravcu će nastaviti partnerski odnos i svoj život. Ispitanice smo pitale: „**Šta ste tada stvarno učinili?**“

Tabela 2.1.: Odluke koje su donijele ispitanice u toku i nakon intervencije službi

Donesena odluka	NASILJE U BRAKU/VEZI			Total	
	Fizičko nasilje	Nefizič. oblici nasilja	Pomoć u procesu razvoda	Frek.	%
Nastavila živjeti sa partn.	87	51	1	139	50,0
Nastavila živjeti odvojeno	43	12	4	59	21,2
Pokrenula proces razvoda	21	6	0	27	9,7
Razvela se	36	15	2	53	19,1
Total	187	84	7	278	100,0

U grupi od 278 ispitanica, koje su pomoć zbog nasilja zatražile iz braka/veze, 139 ili 50,0% njih je odlučilo nastaviti živjeti sa partnerom.

Ispitanice iz grupe „IZVAN/NAKON VEZE“ su nastavile raditi na problemima zbog kojih su tražile pomoć i to : 8 na realizaciji alimentacije za djecu, 3 na podjeli imovine, 3 na dobijanju starateljstva nad djecom, 2 na regulisanju viđanja djece koja su dodijeljena mužu, 1 na priznavanju očinstva i 1 na fizičkoj zaštiti od nasilja bivšeg muža.

Okolnosti donošenja tadašnje odluke

Za odluke koje su ispitanice donijele u toku i nakon interveniranja službi u njihovom slučaju, pitale smo ih: „**Šta je dovelo do te odluke?**“

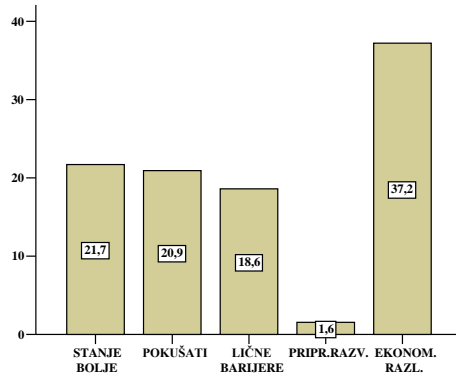
Grupa: „**Nastavila živjeti sa partnerom**“

U ovoj grupi nalazi se **139 ispitanica**. Razloge za odluku da nastave živjeti sa partnerom svrstale smo u nekoliko kategorija (slika 2.1.).

- „**stanje bolje**“ - **28 ispitanica ili 9,4%** u uzorku su rekle da je muž prihvatio liječenje i da je nasilje nakon toga prestalo, ili da se prilikom traženja pomoći nisu ni namjeravale razvesti.
- „**pokušati**“ - **27 ispitanica ili 9,1% u uzorku** su željele još jednom pokušati sačuvati brak, ili je muž obećao da će biti drugačije i da će se liječiti.
- „**lične barijere**“ - **24 ispitanice ili 8,1%** u uzorku su navodile različite lične barijere da napuste brak, a najčešće : zbog djece, zbog odgojnih barijera prema razvodu, zbog svoje nespremnosti da same odgajaju djecu i t.d.
- „**priprema za razvod**“ - **2 ispitanice ili 0,7%** u uzorku su odlučile sebi dati vremena da se pripreme na budući razvod.
- „**ekonomski razlozi**“ - **48 ispitanica ili 16,2%** u uzorku su navele ekonomske razloge za nastavak života sa partnerom, a najčešći su : zato što je materijalno ovisna o mužu, zato što nebi mogla sebi priuštiti smještaj kad bi se odvojila, što nakon razvoda nebi mogla osigurati pravednu podjelu zajednički stečene imovine, što ne može naći posao od kojeg bi mogla uzdržavati sebe i djecu i t.d. Budući da 10 od 139 ispitanica u ovoj

grupi nije navelo svoje razloge za nastavak života sa partnerom, možemo reći da je **najmanje svaka šesta ispitanica u uzorku** ostala živjeti u nasilnoj partnerskoj vezi samo zbog ekonomske ovisnosti o partneru.

Slika 2.1.: Razlozi za odluku da ispitanica nastavi živjeti sa partnerom (% u grupi „nastavila živjeti sa partnerom“)

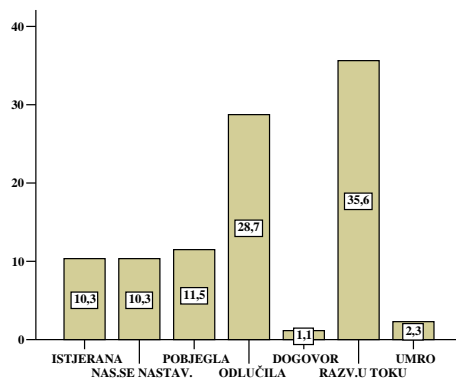

Grupe: „nastavila živjeti odvojeno“ i „pokrenula proces razvoda“

Neke ispitanice iz ove dvije grupe su u periodu pokretanja razvoda nastavile živjeti odvojeno od muža, a neke su ostale živjeti u dotadašnjem stanu/kući sa mužem. Neke ispitanice u uzorku su počele živjeti odvojeno, ali nisu pokrenule proces razvoda. Budući da se ove dvije grupe u uzorku preklapaju, obraditi ćemo ih paralelno. Zajedno grupu čini **86 ispitanica ili 29,1%** cijelog uzorka:

- u grupi „Nastavila živjeti odvojeno“ je 59 ispitanica ili 19,9% u uzorku
- u grupi „Pokrenula proces razvoda“ je 27 ispitanica, ili 9,1% u uzorku

Slika 2.2.: Razlozi zbog kojih su ispitanice nastavile živjeti odvojeno/pokrenule proces razvoda (% u ovoj grupi)

- „**istjerana**“ - 9 ispitanica ili 3,0% njih u uzorku je morala nastaviti živjeti odvojeno jer ju je partner istjerao iz stana/kuće,
- „**nasilje se nastavilo**“ - 9 ispitanica ili 3,0% u uzorku je odlučilo nastaviti živjeti odvojeno jer nasilje i nakon intervenisanja službi nije prestalo,

- „pobjegla“ - 10 ispitanica ili 3,4% u uzorku je napustilo partnera zbog straha da će nasilje nakon njenog obraćanja za pomoć službama biti još teže,
- „dogovorili se“ - samo 1 ispitanica ili 0,3% u uzorku je nastavila živjeti odvojeno od partnera na osnovu njihovog zajedničkog dogovora oko toga,
- „razvod u toku“ - 31 ispitanica ili 10,5% u uzorku je nakon intervenisanja službi pokrenulo proces razvoda,
- „umro“ - za 2 ispitanice ili 0,7% u uzorku partnerska veza je prestala smrću partnera.

Grupa: „Razvela se“

U ovoj grupi su **53 ispitanice ili 17,9%** od uzorka. Ove ispitanice smo pitale: „Koliko je trajala brakorazvodna parnica „?, „Kako je odlučeno o starateljstvu nad djecom?“, „Kako je riješeno pitanje alimentacije?“ i „Kako je odlučeno o podjeli imovine?“.

Brakorazvodna parnica u ovoj grupi je trajala od brzih, sporazumnih razvoda, koji su riješeni u jednom zasjedanju suda (za 2 ispitanice), do dvije godine (za 2 ispitanice). **Prosječno trajanje parnice u ovoj grupi je 8,4 mjeseci.**

Dodjela starateljstva nad djecom prkazane su u narednoj tabeli.

Tabela 2.2.: Kako je odlučeno o starateljstvu nad djecom u brakorazvodnim parnicama ispitanica

Kako je odlučeno o starateljstvu nad djecom	Broj u podgrupi
Dodijeljeno majci	35
Dodijeljeno ocu	2
Djeca razdvojena	1
Djeca punoljetna	2
Proces u toku	1
Nisu imali djece	4
Nije odgovorilo	8
Total	53

U 35 slučajeva dijete/djeca su dodijeljena majci, a u pogledu **plaćanja alimentacije:**

- u 11 slučajeva - otac redovno plaća alimentaciju
- u 5 slučajeva – otac neredovno plaća alimentaciju
- u 7 slučajeva – otac ne plaća alimentaciju

Za 12 slučajeva nemamo podatke o plaćanju alimentacije.

Tabela 2.3.: Kako je odlučeno o podjeli imovine u brakorazvodnim parnicama ispitanica

Kako je odlučeno o podjeli imovine	Broj u podgrupi
Bez problema	13
Nisu imali zajedničku imovinu	17
Nije tražila	4
Proces u toku	6
Zabrana na prodaju zajedničke kuće	1
Nije regulisano	1
Nije odgovorilo	11
Total	53

U pogledu podjele imovine, tri ispitanice u ovoj grupi su prilikom razvoda naišle na specifične probleme:

- Za vrijeme braka zajedničkim sredstvima sa mužem izgradila kuću, ali na zemljištu koje pripada muževoj porodici. Danas je prisiljena da, i nakon razvoda koji je uslijedio zbog nasilja, živi u zajedničkoj kući sa bivšim mužem, jer je izrečena zabrana prodaje kuće zbog isprepletenih vlasničkih odnosa.
- Nakon što ju je otjerao iz kuće, muž je imovinu prepisao na rodbinu, tako da u procesu razvoda nije mogla ostvariti pravo na pravednu podjelu imovine
- Muž umro prije završetka brakorazvodne parnice. Danas se spori za imovinu sa njegovim sinom iz prvog braka

Videnja ispitanica o uzroku njihovih problema

Obzirom da je osnovni problem svih ispitanica u uzorku nasilje u partnerskom odnosu, željele smo dobiti njihovo mišljenje o tome šta je dovelo do tog problema. Pitale smo ih: „**Šta je po vašem mišljenju dovelo do problema kroz koje ste prošli?**“. Pitanje je bilo otvorenog tipa.

Odgovore ispitanica na ovo pitanje smo tabelarno grupisale, prema razlogu zbog kojeg su tražile pomoć, u tri grupe (u zagradi oznaka grupe u tabeli):

- fizičko nasilje sa ostalim vrstama
- nefizičko nasilje
- ostale ispitanice u uzorku (pomoć u procesu razvoda i nakon braka/veze)

Tabela 2.4.: Razlozi koji su, po mišljenju ispitanica, doveli do problema

Šta je dovelo do problema kroz koje ste prošli?	FIZ. OBL. NAS.	%	NEFIZ. OBL. NAS.	%	OST.	% u uzorku
Njegova sklonost alkoholu	27	14,4	15	17,8	1	14,3
Njegova ljubomora	11	5,9	5	5,9	2	6,1
Njegova nasilna priroda	45	24,1	14	16,7	2	20,6
Njegovi psihički problemi	5	2,7	1	1,2	1	2,3
Njegova preljuba	8	4,3	2	2,4	1	3,7
Međusobne razlike	9	4,8	15	17,8	6	10,0
Loša komunikacija	1	0,5	2	2,4	0	1,0
Njena nezrelost za brak	2	1,1	4	4,8	0	2,0
Njena bolest	1	0,5	1	1,2	0	0,6
Njen pogrešan izbor partnera	5	2,7	0	0,0	1	2,0
Životni problemi	1	0,5	3	3,6	1	1,7
Kriza braka	1	0,5	2	2,4	0	1,0
Utjecaj njegove porodice	4	2,2	2	2,4	1	2,3
Ne zna/nema odgovora	67	35,8	18	21,4	2	29,4
Total	187	100,0	84	100,0	25	100,0

Uzroci: „nasilna priroda partnera“ i „alkohol“ su najviše zastupljeni u odgovorima ispitanica koje su bile izložene **fizičkom nasilju** od partnera. Ukupno 38,5% ispitanica u toj grupi porijeklo problema vidi u ova dva uzroka.

Ispitanice koje su izložene **nefizičkim oblicima nasilja** od svojih partnera, kao uzroke problema načešće navode „partnerovu sklonost alkoholu“ (17,8%) i „međusobne razlike“ (17,8%), ali u vrlo približnom procentu i „njegovu nasilnu prirodu“ (16,7%). Gledano u cjelini, 52,3% ispitanica u ovoj grupi, sa ova tri uzroka objašnjava porijeklo problema kroz koje su prošle u partnerskom odnosu.

U cijelom uzorku, najčešće porijeklo problema kroz koje su prošle, ispitanice pripisuju slijedećim uzrocima:

- Nasilna priroda partnera – 20,6%
- Alkohol –14,3%
- Međusobne razlike – 10,0%

Uzroci problema, koje u svojim odgovorima navode ispitanice, mogu se grupisati i prema tome kome ili čemu pripisuju taj uzrok – partneru, sebi ili uticajima sredine.

- 48,5% ispitanica navode uzroke koje pripisuju partneru (prvih 8 uzroka u tabeli),
- 11,0% ispitanica navode uzroke u kojima udio imaju obadva partnera (međusobne razlike i loša komunikacija) Ovi uzroci su zastupljeniji kod ispitanica koje u braku/vezi doživljavaju nefizičke oblike nasilja,
- 4,6% ispitanica uzroke pripisuje sebi (njena nezrelost za brak , njena bolest i njen pogrešan izbor partnera),
- 5,7% ispitanica uzroke pripisuje nekim spoljnim uticajima, procesima ili osobama životnim problemima , krizi braka i uticaju njegove ili svoje porodice
- 29,4% ispitanica ili gotovo jedna trećina njih u uzorku, nema odgovor na ovo pitanje.

3. Kako žive danas

U ovom dijelu prikaza rezultata istraživanja fokusiraćemo se na to kako ispitanica žive danas u vrijeme provođenja istraživanja. Zainteresovane smo šta su uspjele uraditi za sebe, koji su im problemi ostali neriješeni i koji su se novi problemi pojavili u toku rješavanja problema nasilja.

Na početku istraživanja imale smo, prema tadašnjem bračnom statusu ispitanica, dvije podgrupe u uzorku:

- NASILJE U BRAKU/VEZI - 278 ili 93,9% uzorka
- POMOĆ NAKON BRAKA/VEZE - 18 ili 6,1% uzorka

Slika 3.1.: Bračno stanje ispitanica u vrijeme kada su se obratile službama i danas

Od 278 ispitanica ili 93,9% uzorka koje su bile u braku/vezi kada su zatražile pomoć, danas je u braku/vezi njih 137 ili 46,3% u uzorku: **drugim riječima svaki drugi nasilni brak/veza se raspao.**

Ispitanice koje više nisu u braku/vezi

Za ispitanice koje su u ovoj podgrupi životne okolnosti su se promijenile nakon obraćanja institucijama/organizacijama za pomoć zbog nasilja u partnerskoj vezi. U podgrupi je 159 ispitanica, koje čine 53,7% uzorka, a u njoj se nalaze ispitanice grupisane prema svome sadašnjem bračnom statusu, kako prikazuje slijedeća tabela.

Tabela 3.1.: Sadašnji bračni status ispitanica koje nisu u braku/vezi

Bračno stanje	Broj ispitanica	% u uzorku
Razvedena	73	24,7
Živi odvojeno od partnera	45	15,2
Razvod u toku	19	6,4
Udovica	5	1,7
Neudata	6	2,0
Zasnovala novi brak	11	3,7
Total	159	53,7

Kategorija: „razvedena“

Ovu kategoriju čine **73 ispitanice ili 24,7%** uzorka. Grupa se sastoji od:

- 55 ispitanice koje su u vrijeme kada su se obratile za pomoć bile u braku,
- 18 ispitanica koje su već tada bile razvedene

Broj djece koja danas žive sa ispitanicama iz ove grupe je 103, od toga 84 maloljetna djeteta.

Zaposlenost: u ovoj grupi zaposleno je 40 ispitanica, 16 ih je nezaposleno – nema primanja, 14 njih radi povremene poslove i 2 ostvaruju prihode od zemljoradnje. Od njih ukupno 30 nezaposlenih, 25 ili 8,4% u uzorku ih je mlađe od 50 godina, tj. barem su prema životnoj dobi radno sposobne.

Nepokretnu imovinu na svoje ime ima **8 ispitanica (2,7% uzorka)**.

Tabela 3.2.: Vrsta smještaja u kojem danas žive

Vrsta smještaja	Broj ispitanica	% u uzorku
Stan/kuća u muževom vlasništvu	4	1,4
Stan/kuća u vlasništvu muževe porodice	1	0,3
Stan/kuća u vlasništvu ispitanice	5	1,7
Podstanarski smještaj	23	7,8
Kod svoje rodbine	33	11,1
U privremenom smještaju/sigurnoj kući	6	2,0
Bez odgovora	1	0,3
Total	73	24,7

Ukupno 29 ispitanica ili 9,8% njih u uzorku, živi u prostoru koji je skup i predstavlja značajan udar na standard (podstanarski smještaj), ili je privremen i neizvjestan (smještaj u sigurnoj kući, osposobljena napuštena kuća, („ušla u prazan stan“ i sl.). Pet ispitanica iz ove grupe, ili 1,7% u uzorku živi u prostoru koji pripada bivšem mužu ili njegovoj porodici.

Na pitanje: **“Da li procjenjujete da ste ostvarili namjeru koju ste imali kada ste se obratili za pomoć?”**, od 73 ispitanice u ovoj grupi, njih 7 je odgovorilo sa NE. Za ovakav stav navode slijedeće razloge:

- Mirenje sa mužem u Centru za socijalni rad nije uspjelo
- Htjela sam spasiti brak, ali nisam uspjela
- „Sud je pristrasno presudio u korist muža“
- Nema kontakt sa drugim djetetom
- Podjela imovine

Kategorije: „živi odvojeno od partnera“ i „proces razvoda u toku“

Ove dvije kategorije ispitanica smo u ovom poglavlju povezale po sličnosti jer nijedna još nema riješen bračni status, pa nema niti pravnu osnovu da ostvari neka davanja koja potiču iz prethodnog braka (npr. alimentaciju ili pravo na raspolaganje dijelom imovine koju je stekla tokom braka).

U ovoj grupi su 64 ispitanice, koje predstavljaju 21,6% uzorka. Grupa se sastoji od:

- 45 ispitanica iz grupe „ živi odvojeno od partnera“
- 19 ispitanica iz grupe „razvod u toku“

Kada su se obratile za pomoć:

- iz sadašnje grupe „razvod u toku“ svih 19 ispitanica su bile u braku. Službama su se obratile za pomoć: **jedna** – 2004. godine, **jedna** - 2005., **osam** - 2006. i **devet** – 2007. godine.
- iz sadašnje grupe „živi odvojeno od partnera“ , 41 je bila u braku, a 4 su već bile izvan braka/veze (u grupi koja se za pomoć obratila radi regulisanja nekih prava iz bivšeg braka/veze, kao i viđanja djeteta, priznavanje očinstva, itd.).

Broj djece koja danas žive sa ispitanicama iz ove dvije grupe:

- Grupa „razvod u toku“: 27 djece, od toga 22 maloljetnih,
- Grupa „živi odvojeno“: 62 djece, od toga 52 maloljetnih.

Obzirom da ni jedna ispitanica iz ove dvije grupe nije regulisala svoj bračni status, ni jedna ne ostvaruje pravo na izdržavanje djece od strane njihovog oca. U ranije navedenim odgovorima onih ispitanica koje su završile proces razvoda, mogli smo pročitati podatak da su brakorazvodne parnice u prosjeku trajale 8,4 mjeseci, te da su samo rijetke završavale brzo jer je razvod bio sporazuman.

Zaposlenost: u ove dvije grupe zaposleno je 20 ispitanica.

- u grupi „živi odvojeno od partnera“ nezaposleno je 16 (5,4% u uzorku), a povremene poslove radi 12 ispitanica. Od njih ukupno 28, 27 ih je mlađe od 50 godina, tj., barem prema životnoj dobi, radno sposobnih, a
- u grupi „razvod u toku“ nezaposleno je 5 ispitanica (1,7% u uzorku), a povremene poslove radi njih 8. Od ukupno 13, sve su u dobi do 50 godina.

Nepokretnu imovinu na svoje ime imaju 4 ispitanice iz grupe „živi odvojeno od partnera“ i 4 spitanice iz grupe „razvod u toku“, **ukupno 8 ispitanica (2,7% u uzorku).**

Tabela 3.3: Vrsta smještaja u kojem ispitanica danas živi

Vrsta smještaja	Odvojena	Razvod u toku	Total	% u uzorku
Stan/kuća u muževom vlaštvu	2	1	3	1,0
Stan/kuća u vlasništvu ispitanice	0	3	3	1,0
Podstanarski smještaj	14	5	19	6,4
Kod svoje rodbine	29	10	39	13,2
Total	45	19	64	21,6

Iz ove kategorije ispitanica u podstanarskom smještaju živi ukupno njih 19 ili 6,4% u uzorku. 3 ili 1% žive u stanu ili kući koja pripada mužu, a kod svoje rodbine utočište je našlo njih čak 39 ili 13,2% u uzorku.

Na pitanje: „**Da li smatrate da ste ostvarili namjeru koju ste imali kada ste se obratili za pomoć?**“, sa „NE“ je odgovorilo:

- 11 ispitanica u grupi „živi odvojeno od partnera“
- 2 ispitanice u grupi „razvod u toku“

Ovako su ispitanice odgovorile na pitanje: „**Koja vrsta pomoći vam je bila potrebna, a niste je dobili?**»“

- Da muž prihvati liječenje od alkohola (2 ispitanice)
- Da dobije pravo starateljstva nad djetetom
- Da ostvari pravo da viđa dijete
- Da vanbračni muž prizna dijete
- Da je zaštite od muža, jer je nakon svake intervencije Policije dobijala još više batina
- Da Sud zakaže ročište pošto muž stalno mijenja adresu
- „Policijsku zaštitu. On je previše agresivan, pa ni Medica, ni Centar za socijalni rad nisu mogli postići mnogo.“

Kategorije: „zasnovala novu bračnu zajednicu“, „udovica“ i „neudata“

Ove tri kategorije ispitanica smo u ovom prikazu povezale, jer je njihov bračni status u odnosu na bivšeg partnera definitivno riješen.

U ovoj grupi su **22 ispitanice, koje predstavljaju 7,4% uzorka**. Prema sadašnjem bračnom statusu grupa se sastoji od:

- 11 ispitanica koje su zasnovala novi brak,
- 5 ispitanica su udovice,
- 6 ispitanica su neudate.

Kada su se obratile za pomoć:

- iz sadašnje grupe «zasnovala novu bračnu zajednicu», njih 10 su bile u braku, a od tog broja 7 je tražilo pomoć zbog fizičkog nasilja, 2 zbog psihičkog i seksualnog nasilja i 1 radi pomoći u procesu razvoda. Izvan braka je već tada bila 1 ispitanica i tražila je pomoć službi oko regulisanja prava na viđanje djeteta iz braka koji je već bio razveden.
- iz sadašnje grupe «udovica», 3 su bile u braku, a 2 izvan braka/veze. Od 3 koje su bile u braku, 2 su tražile zaštitu od fizičkog nasilja, a 1 zbog doživljavanja psihološkog i seksualnog nasilja. Od dvije ispitanice koje su bile izvan braka: 1 je tražila pomoć za regulisanje alimentacije, a 1 pomoć pri podjeli imovine sa muževim sinom iz prvog braka, pošto je muževa smrt uslijedila prije okončanja brakorazvodne parnice.
- Iz sadašnje grupe «neudata» 2 su se obratile radi ostvarivanja prava na alimentaciju od nevjenčanog oca djeteta, 1 zbog fizičkog nasilja, a 3 zbog psihološkog i seksualnog nasilja od strane partnera.

Broj djece koja danas žive sa ispitanicama iz ove tri grupe:

- Grupa „zasnovala novu bračnu zajednicu“: 18 djece, od toga 16 maloljetnih
- Grupa „udovica“: 9 djece, od toga 2 maloljetnih
- Grupa „neudata“: 3 djece, od toga 2 maloljetnih

U grupi „neudata“ dvije ispitanice koje imaju maloljetnu djecu ne primaju **alimentaciju** jer je otac djeteta ne plaća.

Zaposlenost: U ove tri grupe zaposleno je 9 ispitanica, a 2 su penzionerke.

- U grupi „zasnovala novu bračnu zajednicu“ nezaposlene su 3 ispitanice (1,0% u uzorku), a 3 rade povremene poslove. Svih 6 ispitanica su mlađe od 50 godina, tj., barem prema životnoj dobi su radno sposobne
- U grupi „udovice“ nezaposlena je 1 (0,3% u uzorku) ispitanica, a 1 koja je mlađa od 50 god. radi povremene poslove.
- U grupi „neudata“, 2 ispitanice rade povremene poslove, i mlađe su od 50 godina.

Nepokretnu imovinu upisanu na svoje ime u ovim grupama imaju 2 ispitanice iz grupe „udovica“ i 2 ispitanice iz grupe „neudata“ - ukupno **4 ispitanice (1,4% u uzorku)**.

Tabela 3.4.: Vrsta smještaja u kojem ispitanica danas živi

Vrsta smještaja	Zas.novi brak	Udovica	Neudata	Total	% u Uzorku
Stan/kuća u muževom vlaštvu	7	2	0	9	3,0
Stan/kuća u vlaštvu muž.porodice	0	1	0	1	0,3
Stan/kuća u vlasništvu ispitanice	0	2	1	3	1,0
Podstanarski smještaj	4	0	0	4	1,4
Kod svoje rodbine	0	0	4	4	1,4
Bez odgovora	0	0	1	1	0,3
Total	11	5	6	22	7,4

Na pitanje: „**Da li smatrate da ste ostvarili namjeru koju ste imali kada ste se obratili za pomoć?**“, sa „NE“ je odgovorilo:

- 3 ispitanice u grupi „zasnovala novu bračnu zajednicu“
- 2 ispitanice u grupi „udovica“

Ovo su njihovi odgovori na pitanje: „**Koja vrsta pomoći vam je bila potrebna, a niste je dobili?**“ :

- „ Nisam uspjela dobiti starateljstvo nad djetetom. Tek kad je bivši muž poginuo, dobila sam dijete.“
- „ Bilo me sramota da se razvedem. Trpila sam do njegove smrti.“

Ispitanice koje su ostale u ranijem braku/vezi

U grupi od 137 ispitanica koje sada žive u ranijem braku/vezi, nalazi se:

- 127 ispitanica koje su u toku i nakon intervenisanja službi donijele odluku da će nastaviti živjeti sa partnerom,
- 7 koje su tada počele živjeti odvojeno od partnera,
- 2 koje su pokrenule postupak razvoda braka,
- 1 koja se razvela (pa nakon toga ponovno počela živjeti sa ranijim mužem).

Broj djece koja žive sa ispitanicama koje žive u ranijem braku/vezi je 218, od toga 161 maloljetno dijete.

Zaposlenost: U ovoj grupi zaposleno je 55 ispitanica. Nezaposlene – bez primanja su 52 ispitanice (17,6% u uzorku), 15 radi povremene poslove (5,1% u uzorku), 12 ostvaruje primanja od zemljoradnje , a 2 su penzionerke. Od ukupno 67 nezaposlenih, 56 njih je u dobi ispod 50 godina, tj., barem prema životnoj dobi, su radno sposobne.

Nepokretna imovina: u ovoj grupi 17 ispitanica (5,7% u uzorku) ima nepokretnu imovinu upisanu na svoje ime

Tabela 3.5.: Vrsta smještaja u kojem ispitanica danas živi

Vrsta smještaja	Broj ispitanica	% u uzorku
Stan/kuća u muževom vlaštvu	78	26,4
Stan/kuća u vlaštvu muževe porodice	28	9,4
Stan/kuća u vlasništvu ispitanice	2	0,7
Podstanarski smještaj	13	4,4

Kod svoje rodbine	3	1,0
U privremenom smještaju/sigurnoj kući,...	1	0,3
Stan u zajedničkom vlasništvu sa mužem	10	3,4
Bez odgovora	2	0,7
Total	137	46,3

Ekonomski aspekti nekih odluka u ovoj grupi

Od 127 ispitanica u ovoj grupi koje su, nakon obraćanja za pomoć službama, odlučile ostati u ranijem braku/vezi, za tu svoju odluku su navele slijedeće razloge:

- **27 ispitanica (9,1% u uzorku)** je ostalo u braku jer su se odnosi popravili, ili se nisu ni namjeravale razvesti,
- **26 ispitanica (8,8% u uzorku)** je ostalo u braku zbog obećanja partnera da će biti drugačije, da će prihvatiti savjetovanje, liječenje, ili zato što je brak sam po sebi za njih bio vrijednost koju nisu htjele izgubiti,
- **21 ispitanica (7,1% u uzorku)** je ostala u braku zbog djece, ili se nije osjećala spremnom za razvod, ili nije bila spremna da živi sama sa djecom, ili nije imala hrabrosti za to, ili ju je bilo stid da se razvede itd.,
- **46 ispitanica (15,5 % u uzorku)** je za odluku da ostanu u braku navelo ekonomske razloge (nema posao, nema kud, it.d.)

Možemo samo nagađati u kojoj mjeri se iza razloga koji se odnose na emocije prema djeci („zbog djece“, „nemam hrabrosti da živim sama sa djecom“) kriju ekonomski razlozi za nastavak života u nasilnom braku/ vezi. Takođe, prihvaćanje obećanja partnera da će „biti drugačije i bolje“ kao razloga za nastavak zajedničkog života u nasilnom partnerskom odnosu, može u sebi skrivati nespremnost na osamostaljenje kao i strah zbog nepostojanja materijalne osnove za taj korak. Ovome treba dodati i nesigurnost da će institucije zajednice garantovati barem minimalne pretpostavke za materijalnu sigurnost (smještaj, zaposlenje ili neki izvor prihoda).

Ono što imamo kao činjenicu je podatak da je 46 ispitanica (16 odsto), jasno reklo da su se odlučile ostati u nasilnom braku iz ekonomskih razloga, jer su procijenile da ako iz njega izađu neće moći izdržavati sebe i djecu. U 10 (3,4 odsto) slučajeva ispitanice nisu dale odgovor tako da ne znamo razloge njihovog ostajanja u nasilnom braku/vezi. Možemo zaključiti da se u brak iz koga su tražile pomoć zbog nasilja, bez ikakvih garancija ili barem obećanja da će se situacija u braku popraviti, vratilo najmanje 15.5 odsto ispitanica iz uzorka. Drugim riječima, najmanje svaka šesta žena se vratila u nasilni brak/vezu zbog toga što joj zajednica nije mogla garantovati i obezbijediti barem minimum preduslova za samostalan život, život bez nasilja. Sa tom podgrupom ispitanica, u tim uslovima, danas živi i 80 djece, od toga 53 su maloljetna lica.

U grupi ispitanica koje navode ekonomske razloge za ostajanje u braku, od 46 njih:

- nezaposleno je 26, među kojima je 20 mlađih od 50 godina, dakle, barem sa aspekta životne dobi su radno sposobne,
- obrazovna struktura 20 nezaposlenih ispitanica iz ove grupe, koje su mlađe od 50 god. izgleda ovako: 2 – nema/nepotpuna osnovna škola, 9 - osnovna škola, 1 – KV, 6 – četverogodišnja srednja škola i 2 – bez odgovora
- 43 od 46 ispitanica u ovoj grupi nema nepokretnu imovinu koja je upisana na njeno ime.

Svim ispitanicama smo postavile pitanje: **„Da li smatrate da ste ostvarile namjeru koju ste imali kada ste se obratili za pomoć?“**

Od 137 ispitanica iz ove grupe, 18 je odgovorilo sa „NE“, 92 sa „DA“, a 27 nije odgovorilo na ovo pitanje.

One koje bi odgovorile sa „NE“, pitale smo: **„Koja vrsta pomoći vam je bila potrebna, a niste je dobile?“**. U grupi ispitanica, koje su ostale živjeti u ranijem braku/vezi jezikom statistike rečeno:

- 6 njih ni danas ne može dobiti adekvatnu zaštitu od nasilnika,
- 8 njih nije dobilo podršku da se osamostali: smještaj, posao,...

Kada jezik statistike zamijenimo jezikom ispitanica, dobijamo sledeće odgovore na pitanje: «**Koja vrsta pomoći vam je bila potrebna, a niste je dobile?**»:

- one jednostavne, ljudske, minimalističke potrebe, kao npr.: „Da prestane nasilje.“ i
- onaj koji odslikava svu bezizlaznost situacije u kojoj se nalazi, kao: „Nema pomoći... on se ne mijenja, a ja nemam gdje.“

Šta bi danas uradile drugačije ?

Ispitanicama smo postavile pitanje: „**Šta biste nastojali uraditi drugačije, da možete vratiti vrijeme unazad?**“ Pitanje je bilo otvorenog tipa, a njihove odgovore smo grupirale prema sličnosti.

Šta bi nastojale uraditi drugačije danas?	OSTALA U RANIJEM BRAKU/ VEZI		NAPUSTILA RANIJI BRAK/VEZU		UZORAK	
	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u uzor.
Ne bih se udala za njega/bila u vezi	3	2,2	21	13,2	24	8,1
Bolje bih ga upoznala prije braka	7	5,1	9	5,7	16	5,4
Nastojala bih biti ekonom. Nezavisna	6	4,4	8	5,0	14	4,7
Ne bih mlada ušla u brak	2	1,5	2	1,2	4	1,4
Drugačije bih se postavila	15	10,9	10	6,3	25	8,4
Ranije bih tražila pomoć	11	8,0	3	1,9	15	5,1
Ranije bih ga napustila	2	1,5	13	8,2	15	5,1
Preispit. uticaj (...) na ranije odluke	3	2,2	4	2,6	7	2,4
Sve bih uradila isto	1	0,7	3	1,9	4	1,4
Ne zna/nema odgovora	87	63,5	86	54,0	172	58,1
Total	137	100,0	159	100,0	296	100,0

Iako 58,1% ispitanica u uzorku na ovo pitanje nije odgovorilo, ili nije znalo odgovoriti, iz odgovora koje smo dobile možemo naslutiti neke pravce razmišljanja ispitanica.

One ispitanice koje su **ostale u ranijem braku/vezi** češće se opredjeljuju za odgovore koji imaju za cilj da brak/veza opstanu, ali bi sada to pokušale na drugačiji način (zajedno 18,9% ispitanica u podgrupi):

- „Drugačije bih se postavila (od početka)“
- „Ranije tražila pomoć“

U odgovorima ispitanica koje **nisu ostale u ranijem braku/vezi**, umjesto odgovora koji su usmjereni na opstanak veze, prevladavaju odgovori uk kojima potenciraju svoju dobrobit (zajedno uzeto 21,4% ispitanica u podgrupi):

- „Ne bih se udala za njega/bila u vezi sa njim.“
- „Ranije bih ga napustila.“

Kao treći po učestalosti u ovoj podgrupi dolazi odgovor, usmjeren na opstanak braka/veze:

- „Drugačije bih se postavila (od početka).“

Dva odgovora koja, po učestalosti **u obje grupe**, slijede navedene odgovore su oni koji imaju dugoročno preventivni karakter (zajedno uzeti sa učestalošću od 10,1% u uzorku):

- u pogledu stupanja u brak/vezu uopšte - „Bolje bih ga upoznala prije braka“
- u pogledu slobode donošenja odluke, ako brak/veza krene po zlu – „Nastojala bih biti ekonomski nezavisna.“

Relativno malo zastupljen odgovor obje grupe, ali još jedini koji prelazi učestalost od 2% u uzorku je da bi :

- „Preispitala uticaj (patrijarhalnog odgoja, porodice) na donošenje nekih odluka“!

4. Posljedice nasilja

Nasilje sa sobom uvijek nosi niz problema, kako za direktne žrtve tog nasilja tako i za one koji su neposredno vezani za počinitelje i žrtve, ali i za društvo u cjelini. Kada govorimo o nasilju u partnerskim odnosima, pored partnera koji je direktna žrtva nasilja, bilo direktno ili indirektno, žrtve su i djeca koja odrastaju u tim vezama.

Posljedice nasilja u partnerskim odnosima su razrušene porodice, djeca ulovljena u konflikt lojalnosti među roditeljima, djeca koja u svoje živote odlaze sa iskrivljenom slikom o roditeljstvu, sa strahovima i nepovjerenjem vezanim za uspostavljanje budućih partnerskih odnosa, zdravstveno - emocionalni problemi, ali i niz ekonomskih problema sa kojima se moraju nositi i žrtve i počinitelji nasilja, kao i njihova djeca.

Na kraju našeg intervjua, ispitanice smo pitale: „ Šta smatrate danas svojim najvećim problemom?“ Pitanje je bilo otvorenog tipa, a njihove odgovore smo svrstale u grupe:

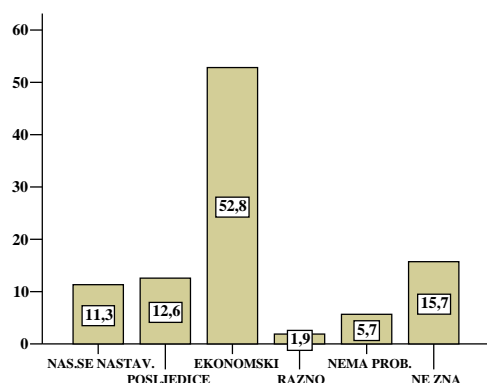
- Nasilje nije prestalo
- Posljedice preživljenog nasilja
- Ekonomski problemi
- Ostalo

Tabela 4.1.: Najveći problem sa kojim se danas nose ispitanice

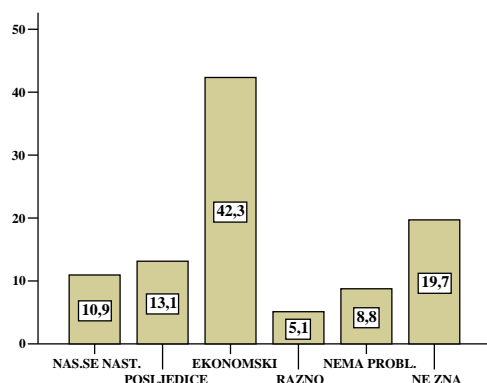
Šta je danas vaš najveći problem?	OSTALA U RANIJEM BRAKU/VEZI		NIJE OSTALA U RANIJEM BRAKU/VEZI		UZORAK	
	Fkv.	%	Fkv.	%	Fkv.	%
Razdvojenost od djece	-	-	12	7,5	12	4,1
Otac ne kontakt. sa djet.	-	-	4	2,5	4	1,4
Nasilje se nastavlja	15	10,9	2	1,3	17	5,7
G:Nasilje nije prestalo	15	10,9	18	11,3	33	11,1
Posljedice po zdravlje	7	5,1	9	5,7	16	5,4
Nepovjer. u nove veze	-	-	7	4,4	7	2,4
Strah	2	1,5	4	2,5	6	2,0
Strah od ponav. nasilja	9	6,6	-	-	9	3,0
G:Posljed. Preživljenog	18	13,1	20	12,6	38	12,8
Nezaposlenost	27	19,7	26	16,4	53	17,9
Smještaj	2	1,5	9	5,7	11	3,7
Materijalna oskudica	13	9,5	15	9,4	28	9,5
Samohrano roditeljstvo	-	-	12	7,5	12	4,1
Alimentacija	-	-	2	1,3	2	0,7
Podjela imovine	1	0,7	6	3,8	7	2,4
Ne može okončati razv.	-	-	3	1,9	3	1,0
Neškolovanost	1	0,7	2	1,3	3	1,0
Mater.neizvjes./nesig.	14	10,2	9	5,7	23	7,8

G: Ekonomski problemi	58	42,3	84	52,8	142	48,0
Razno	7	5,1	3	1,9	10	3,4
Nema problema	12	8,8	9	5,7	21	7,1
Ne zna	27	19,7	25	15,7	52	17,6
G: Drugo	46	33,6	37	23,3	83	28,1
Total	137	100,0	159	100,0	296	100,0

Slika 4.1.: Najveći problemi sa kojima se danas nose ispitanice koje nisu ostale u ranijem braku (%)

Slika 4.2.: Najveći problemi sa kojima se danas nose ispitanice koje su ostale u ranijem braku (%)

Ispitanice iz obadvije grupe se u manje ili više sličnom procentu nose sa svim problemima, kako smo ih grupisale u tabeli 4.1., iako njihov bračni status tim problemima daje specifičan oblik.

Primjer problema iz grupe „**problemi nasilja koje traje**“:

- 15 ispitanica iz grupe onih koje su **ostale u braku/vezi** i dalje se nose sa nasiljem, zbog koga su tražile pomoć.
- 18 ispitanica iz grupe onih koje više **nisu u braku** se nose sa drugačijim oblicima nasilja iz ove grupe problema: nemogućnošću kontakta sa djecom (koja su kod oca) i problemom da otac ne kontaktira sa djetetom koje je kod nje. Ovo su oblici nasilja u kojima partner i nakon prestanka partnerskog odnosa pokušava kontrolisati ispitanicu pomoću manipulisanja zajedničkom djecom. Ispitanice koje žive izvan braka/veze i dalje trpe provokacije ili čak i fizičku ugroženost od bivšeg partnera (2 ispitanice), što je

svakodnevnica onih koje su prisiljene živjeti u zajedničkom stanu/kući i ne mogu se fizički odijeliti od bivšeg partnera.

U gotovo identičnom broju i procentu ispitanice obiju grupa se nose sa problemima iz grupe „posljedice preživljenog nasilja“. I u ovoj grupi problema postoje specifičnosti vezane za njihov sadašnji bračni status, tako da:

- ispitanice koje više nisu u ranijem braku navode nepovjerenje koje ih ometa pri uspostavljanju novih partnerskih veza,
- ispitanice koje su u ostale u ranijem braku osjećaju nesigurnost da će situacija u kojoj trenutno nasilja nema potrajati i stalni strah da bi se nasilje moglo ponoviti.

I jedne i druge navode različite zdravstvene i psihičke probleme koji su posljedica preživljenog nasilja.

U obje grupe dominiraju „ekonomski problemi“ pa se ispitanice najteže nose sa nezaposlenošću i materijalnom oskudicom (od toga da nema nikakva primanja, preko nesigurnih i povremenih primanja koja uzrokuju stres i nesigurnost, do neimaštine uprkos tome što imaju posao).

Ispitanice koje nisu u ranijem braku su navele probleme specifične za njihov bračni status. Kao najčešće navode: probleme samohranog roditeljstva (emocionalni i ekonomski aspekti), probleme sa dobijanjem alimentacije, probleme sa podjelom imovine i probleme sa okončanjem procesa razvoda. Kod ovih ispitanica je problem smještaja zastupljeniji nego kod ispitanica koje su ostale u ranijem braku.

Samo 21 ispitanica u uzorku ili 5,7% njih, izjavljuje da sada **nema problema**. U nešto većem procentu u ovoj grupi su ispitanice koje su ostale u ranijem braku – 8,8%, prema 7,1% onih koje više nisu u ranijem braku.

Pokazatelji ekonomskog stanja u uzorku

Kao što vidimo iz prethodne tabele i slika, u uzorku ispitanica koje su bile žrtve nasilja u partnerskim odnosima dominiraju problemi ekonomske prirode.

U skladu sa ciljem istraživanja: „**Ispitati koliko nasilje u partnerskom odnosu, kao jedan od faktora, doprinosi porastu siromaštva u društvu**“, prikazaćemo neke podatke koji govore tome u prilog.

Kao pokazatelje ekonomskog statusa ispitanica uzećemo podatke o:

- posjedovanju nepokretne imovine
- zaposlenosti i primanjima,
- uslovima stanovanja

Zaposlenost i vrsta primanja koju ostvaruju ispitanice

Tabela 4.2.: Status ispitanica prema zaposlenosti

Zaposlenost	U ranijem Braku		Nije u ranijem braku		Uzorak	
	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u uzorku
zaposlena prije braka	33	24,1	41	25,8	74	25,0
zaposlila se tokom braka	19	13,9	11	6,9	30	10,1
zaposlila se u tokom razvoda	1	0,7	24	15,1	25	8,4
nikada nije bila zaposlena	58	42,3	48	30,2	106	35,8
ulaskom u brak prekin.radni odnos	8	5,8	3	1,9	11	3,7
nije našla posao nakon razvoda	0	0,0	12	7,5	12	4,1
Total	119	86,9	139	87,4	258	87,2

Nije odgovorilo	18	13,1	20	12,6	38	12,8
TOTAL	137	100,0	159	100,0	296	100,0

Kako tabela pokazuje, trenutno je zaposleno 43,5% ispitanica u uzorku (prve tri kategorije u tabeli), a nezaposleno njih 43,6%. Nije odgovorilo na pitanje 12,8% ispitanica. Dakle **svaka druga ispitanica u uzorku je nezaposlena**, od toga 48,1% onih koje su u ranijem braku i 39,6% onih koje nisu u ranijem braku.

Tabela 4.3.: Vrsta prihoda koju ostvaruju ispitanice

Vrsta primanja	U ranijem braku		Nije u ranijem Braku		Uzorak	
	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u uzorku
Nema primanja	52	38,0	41	25,8	93	31,4
Stalno zaposlenje	55	40,1	69	43,4	124	41,9
Povremeni poslovi	15	10,9	40	25,2	55	18,6
Zemljoradnja	12	8,8	2	1,3	14	4,7
Penzija	2	1,5	4	2,5	6	2,0
Total	136	99,3	156	98,1	292	98,6
Nema odgovora	1	0,7	3	1,9	4	1,4
TOTAL	137	100,0	159	100,0	296	100,0

Primanja nema 31,4% ispitanica u uzorku od toga : 25% ispitanica koje nisu u ranijem braku i 38,0% ispitanica koje su u ranijem braku. Dakle **svaka treća ispitanica u uzorku nema primanja**, od toga **svaka četvrta koja nije u ranijem braku i svaka druga - treća koja je u ranijem braku**.

Primanja od povremenih poslova ostvaruje 18,6% ispitanica u uzorku, od toga 25,2% ispitanica koje nisu u ranijem braku – svaka četvrta, 10,9% ispitanica koje su u ranijem braku – svaka deveta.

Uslovi stanovanja

Tabela 4.4.: Vrsta smještaja koji ispitanice koriste

Vrsta smještaja	U ranijem braku		Nije u ranijem braku		Uzorak	
	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u uzorku
Prostor u svome vlasništvu	2	1,5	13	8,2	15	5,1
Prostor u zajedničkom vlasništvu	10	7,3	0	0,0	10	3,4
Prostor u muževom vlasništvu	78	56,9	14	8,8	92	31,1
Prostor u vlasništvu muževe porodice	28	20,4	2	1,3	30	10,1
Kod svoje rodbine	3	2,2	76	47,8	79	26,7
Podstanarski smještaj	13	9,5	46	28,9	59	19,9
Sigurna kuća, privremeni smještaj	1	0,7	6	3,8	7	2,4
Total	135	98,5	157	98,7	292	98,6
Nije odgovorilo	2	1,5	2	1,3	4	1,4
Total	137	100,0	159	100,0	296	100,0

- Prostor u **svome vlasništvu** ima samo 5,1% ispitanica u uzorku, od toga većinom one koje više nisu u ranijem braku.
- Samo 3,4% ispitanica u uzorku **dijeli vlasništvo nad prostorom** u kome živi sa mužem (1/2) ili 7,3% u grupi onih koje su u braku – **dakle svaka četrnaesta**.

- U prostoru koji je **muževo vlasništvo ili vlasništvo njegove porodice** živi 41,2% ispitanica u uzorku, od toga 77,3% u grupi onih koje su u ranijem braku i 10,1% u grupi onih koje nisu u ranijem braku.
- **Kod svoje rodbine živi** 26,7% ispitanica u uzorku, dakle svaka četvrta. U ovoj kategoriji uslova stanovanja su u velikoj većini one ispitanice koje ne žive u ranijem braku: 47,8% njih, **gotovo svaka druga koja je zbog nasilja napustila raniji brak/vezu.**
- U **podstanarskom smještaju ili privremenom smještaju (i sigurnoj kući)** danas je smješteno 22,3% ispitanica u uzorku. U podstanarskom smještaju živi 9,5% u grupi onih koje su u ranijem braku i čak 28,9% u grupi onih koje nisu u ranijem braku.

Posjedovanje nepokretne imovine

U našem društvu žene se još rijetko prihvataju porodičnih nekretnina koje im po nasljednom pravu pripadaju, jer ih se, prema tradicionalnom nasljednom pravu, odriču u korist braće. To je vjerovatno jedan od razloga što jako mali broj žena iz našeg uzorka raspolaže nepokretnom imovinom.

Drugi razlog je što i imovina koja se zajedno stječe u braku često biva ubilježena na muža, pod pretpostavkom da je to svejedno, ili da je „sve to naše“. Međutim, problemi oko podjele zajedno stečene imovine, u slučajevima razvoda braka u nekim slučajevima govore suprotno.

Tabela 4.5.: Posjedovanje nepokretne imovine

Nepokretna imovina	U ranijem braku		Nije u ranijem braku		Uzorak	
	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u grupi	Fkv.	% u uzorku
Ne posjeduje nepokretnu imovinu	113	82,5	136	85,5	249	84,1
Posjeduje nepokretnu imovinu	17	12,4	20	12,6	37	12,5
Total	130	94,9	156	98,1	286	96,6
Nema odgovora	7	5,1	3	1,9	10	3,4
Total	137	100,0	159	100,0	296	100,0

U cijelom uzorku samo 12,5% ispitanica ima nepokretnu imovinu upisanu na njihovo ime.

Iz tabele vidimo da ispitanice u obje grupe u gotovo jednakom procentu posjeduju ili neposjeduju nepokretnu imovinu.

Pokazatelji siromaštva

Kao pokazatelje siromaštva uzećemo ista obilježja kao i za pokazatelje ekonomskog statusa ispitanica, i to podatke o:

- posjedovanju nepokretne imovine
- zaposlenosti i primanjima
- uslovima stanovanja

Kriterijumi

Unutar ovih obilježja smo formirale kriterijume prema kojima ćemo izdvojiti one ispitanice koje ćemo u ovom istraživanju, smatrati siromašnima.

- Unutar obilježja „posjedovanje nepokretne imovine“, kao jedan od kriterijuma siromaštva uzećemo neposjedovanje nepokretne imovine koja je upisana na ime ispitanice, tako će ispitanice koje nemaju nepokretnu imovinu da čine
  - **grupu: „nema imovinu“**,
- Unutar obilježja „vrsta primanja“ kao jedan kriterijuma siromaštva ćemo uzeti ispitanice koje nemaju primanja i svrstati ih u grupu :

- grupa „nema zaposlenje-primanja“,

a kao drugi kriterijum uzećemo primanja od povremenih poslova, dakle:

- grupa «nema stalna primanja».
- Unutar obilježja „uslovi stanovanja“ odabrale smo najniži kriterijum. Smještaj u prostoru koji pripada mužu ili njegovoj porodici, nakon napuštanja braka predstavlja najčešće, ekonomski gledano, nesiguran i privremen smještaj, a emocionalno otvara mogućnost da nasilje traje i nakon napuštanja veze. Ako je ispitanica u braku, onda takav smještaj predstavlja prepreku da se odluči na napusti vezu ako se pojavi potreba za tim. Ponekad i smještaj u vlastitoj porodici može biti nesiguran i neizvjesnog trajanja pa samim tim i emocionalno opterećujući
Pa ipak, samo one ispitanice koje stanuju u **podstanarskom smještaju**, zato što je skuplji od ostalih vrsta smještaja i ispitanice koje žive u **privremenom smještaju** (kao što su napušteni stanovi ili sigurna kuća) možemo smatrati, po obilježju „uslovi stanovanja“, kao one koje čine
  - **grupu: „nema smještaj“**

Na ovaj način dobijamo slijedeće kategorije siromaštva:

- **Siromašna po 4 obilježja (nema):**
  - imovinu/zaposlenje-primanja/smještaj
- **Siromašna po 3 obilježja (nema):**
  - imovinu/stalna primanja/smještaj
- **Siromašna po 2 obilježja (nema):**
  - imovinu/primanja
  - imovinu/stalna primanja
  - imovinu/smještaj
  - primanja/smještaj
  - stalna primanja/smještaj
- **Siromašna po 1 obilježju (nema):**
  - zaposlenje-primanja
  - stalna primanja
  - smještaj

Tabela 4.3.: Pokazatelji siromaštva u odnosu na bračni status ispitanica

Obilježja siromaštva: (šta ispitanica nema)	U braku		Nije u braku		Uzorak	
	Fkv.	% u gr. N 137	Fkv.	% u gr. N 159	Fkv.	% u uzorku
4 obilježja: imov./zapos-prim./smještaj	6	4,4	12	7,5	18	6,1
3 obilježja: imov./stalna prim./smještaj	2	1,5	14	8,8	16	5,4
2 obilježja: imovina/zapos-primanja	41	29,9	25	15,7	66	22,3
2 obilježja: imovina/stalna primanja	12	8,8	23	14,5	35	11,8
2 obilježja: imovina/smještaj	4	2,9	24	15,1	28	9,5
2 obilježja: primanja/smještaj	1	0,7	0	0,0	1	0,3
2 obilježja: stalna primanja/smještaj	0	0,0	0	0,0	0	0,0
1 obilježje: zapos-primanja	4	2,9	4	2,5	8	2,7
1 obilježje: stalna primanja	1	0,7	3	1,9	4	1,4
1 obilježje: smještaj	1	0,7	2	1,3	3	1,0
Total	72	52,6	107	67,3	179	60,5
Nema obilježja siromaštva	64	46,8	49	30,8	100	38,1
Nema podataka	1	0,7	3	1,9	4	1,4
TOTAL	137	100,0	159	100,0	296	100,0

U uzorku nalazimo 179 ili 60,5% ispitanica koje su siromašne najmanje po jednom definisanom obilježju siromaštva.

U grupi ispitanica koje **nisu u ranijem braku** nalazimo značajno veći procenat siromašnih po ovom kriterijumu, 107 ili 67,3% u svojoj grupi, prema 68 ili 49,6% , među ispitanicama koje su ostale **u ranijem braku**.

Iako su procenti siromašnih u obje grupe ispitanica i u cijelom uzorku visoki, natpolovični, kriterijeumi koje smo postavile za obilježja siromaštva su prilično niski:

Tako su u grupi ispitanica koje više **nisu u ranijem braku** u kategoriju onih koje nemaju obilježja siromaštva ušle i one ispitanice koje imaju smještaj u stanu ili kući koji su u vlasništvu bivšeg muža ili njegove porodice.

U grupi ispitanica koje **su u ranijem braku** u kategoriju onih koje nemaju obilježja siromaštva ušle su i one ispitanice koje imaju smještaj u kući koja pripada mužu ili njegovoj porodici, a po obilježju zaposlenja primanja ostvaruje od zemljoradnje. U slučaju da napusti brak, a ovdje govorimo o ispitanicama koje su tražile pomoć zbog nasilja u partnerskoj vezi, gubi i smještaj i zaposlenje i primanja i prema našim kriterijima se nalazi u kategoriji siromašnih po 3 ili 4 obilježja (zavisno od toga da li posjeduje nekretnine ubilježene na svoje ime).

Iako u grupi ispitanica koje su ostale **u ranijem braku** nalazimo puno veći broj onih koje nemaju zaposlenje i primanja (29,9% u svojoj grupi), ispitanice koje **nisu u ranijem braku** u većem broju nemaju stalne prihode (14,5% u svojoj grupi) i nemaju smještaj (14,5% u svojoj grupi).

Siromašnih po 4 ili 3 obilježja nalazimo više u grupi ispitanica koje **nisu u ranijem braku** (zajedno uzeto 16,3% unutar svoje grupe), nego u grupi ispitanica koje **su u ranijem braku** ; zajedno uzeto nalazimo ih 5,8% unutar grupe.

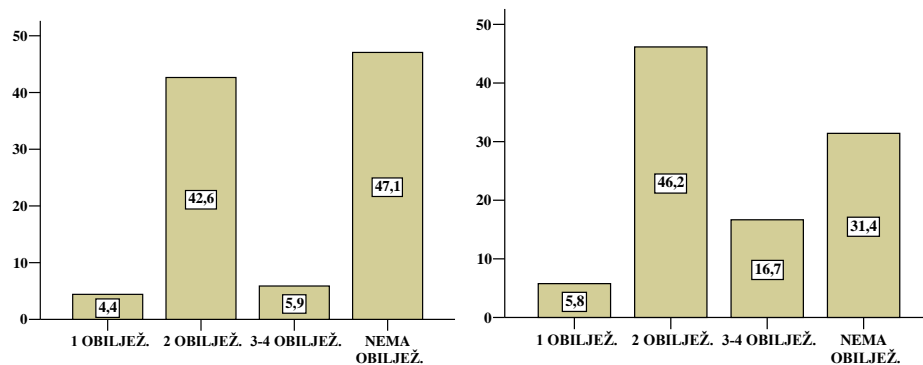
Neke od ispitanica, koje više nisu u ranijem braku, su **dodatno opterećene nedostupnošću imovine** koju su stjecale do okončanja veze i **neplaćanjem** ili **neredovnim plaćanjem alimentacije**.

Neke od ispitanica koje su ostale u ranijem braku su dodatno opterećene partnerovim alkoholizmom, koji je kako se vidi u tabeli 2.5 (u drugom poglavlju), u 14,3% slučajeva u uzorku, prateći problem nasilja koji doživljavaju ili su doživljavale.

Slika 4.3.: Uporedba podgrupa „u ranijem braku“ i „nije u ranijem braku“ prema obilježjima siromaštva

- u ranijem braku:

- nije u ranijem braku:

Poređenje podgrupa „u ranijem braku“ i „nije u ranijem braku“ po definisanim obilježjima siromaštva pokazuje da u grupi „**nije u ranijem braku**“

- Ima značajno veći broj onih najsiromašnijih – siromašnih po 3 i 4 obilježja,
- Ima veći broj siromašnih po 2 obilježja,
- Ima manji broj onih koje nemaju niti jedno obilježje siromaštva.

Možemo zaključiti da, prema kriterijima siromaštva koje smo definisale, u grupi onih ispitanica koje **nisu više u ranijem braku** ima više siromašnih, nego u grupi onih koje su ostale **u ranijem braku**. Budući da su te ispitanice brak/vezu napustile zbog nasilja koje su u njemu doživljavale, možemo tvrditi da u uzorku na kome smo radile ovo istraživanje, nalazimo potvrdu za početnu pretpostavku, tj. **da nasilje u partnerskom odnosu, kao jedan od faktora, doprinosi porastu siromaštva u društvu.**

Pravni okvir za sprečavanje nasilja u porodici u BiH

Teoretski koncept nasilja u porodici je teorija moći (Machiavelli, Hobbs), jer to uključuje razmatranje moći na različitim nivoima analize kao što je društvo (društveno-sociološki), ali i organizacija i struktura ličnih odnosa. To zapravo znači da se moć prezentuje kao strukturalna (ustanovljena socijalnom strukturom) i kao interpersonalna (ustanovljena statusom u grupi jednakih). Na tome su bazirana i dva vodeća teoretska koncepta kojima pokušava da se objasni fenomen nasilja u porodici: feministički i sistemsko-porodični.⁵

Savremeni pristup problemu nasilja u porodici zasniva se na stavu da ono nije isključivo lični problem i individualna patologija, već društveni problem i socijalna patologija i da ima duboke korijene u patrijarhalnoj strukturi društva.⁶

Međunarodna regulativa

Međunarodna regulativa nasilja u porodici započeta je donošenjem Konvencije UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena od 1979. godine⁷, te Deklaracije o eliminisanju nasilja prema ženama 1993. godine⁸, Pekinške deklaracija i Platforme za akciju od 1995. godine⁹, Deklaracije o politici suprostavljanja nasilju prema ženama u demokratskoj Evropi od 1993. godine¹⁰ i Preporuke Savjeta Evrope R (85) od 26.05.1985¹¹ i Preporuka 1450 od 03.04.2002. godine¹², Preporuka br. 1582 od 27.09.2002. godine¹³, Preporuka Rec. (2002) 5 od 30.04.2002. godine¹⁴ i Preporuka 1681 od 08.10.2004. godine¹⁵. Sve ove dokumente Bosna i Hercegovina je ratifikovala i oni su važeći za oba bosanskohercegovačka entiteta.

Zakonska regulativa na državnom nivou

Ustav Bosne i Hercegovine, kao najviši zakonodavni propis države, propisuje zaštitu svih građana od nehumanog, ponižavajućeg postupanja i zlostavljanja i pravo na odgovarajući tretman u svim krivičnim i građanskim postupcima. Iz ove odredbe proizilazi obaveza državnih institucija i zakonodavnih organa da regulišu i objezbede zaštitu žene od nasilja što je i učinjeno entitetskim zakonima o zaštiti od nasilja u porodici, krivičnim zakonima, kao Zakonom o ravnopravnosti polova

⁵ Od grupe do tima, 2001, *Savremene teorije o zlostavljanju dece u porodici*, str. 66, Aneta Lakić

³ prof. dr Nevena Petrušić, *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravu Republike Srbije*, Bilten br. 2/2006, str. 272, po Konstatinović, Vilić, S., Petrušić, N., *Stavovi o nasilju u porodici*, u: „Društvena svest, ljudska prava i aktivizam građana u Južnoj i Istočnoj Srbiji“, OGI, Niš, 2005, str. 135-141.

⁷ *Convention on the Elimination of All forms of Discrimination against Women* (CEDOW), <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

⁸ *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.En](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.En),

⁹ *Beijing Declaration and Platform for Action*, <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>

¹⁰ *Declaration on policies for combating violence against Wjomen in a democratic Europe*, http://www.europrofem.org/contri/2_04_en/en-gend/05en_gen.htm

¹¹ <http://www.vlada.cg.yu/gender/vijesti.php?akcija=vijesti&id=14570>,

¹² <http://www.womenngo.org.yu/publikacije-dp/medjunarodni%20dokumenti.pdf>, *Nasilje nad ženama- prepreka razvoju, Međunarodni dokumenti*, str. 76

¹³ <http://www.womenngo.org.yu/publikacije-dp/medjunarodni%20dokumenti.pdf>, *Nasilje nad ženama- prepreka razvoju, Međunarodni dokumenti* str. 79,

¹⁴ <http://www.womenngo.org.yu/images/prevod2002-web.pdf>,

¹⁵ <http://www.womenngo.org.yu/publikacije-dp/medjunarodni%20dokumenti.pdf>, *Nasilje nad ženama-prepreka razvoju, Međunarodni dokumenti*, str 98.

Bosne i Hercegovine. Takođe, porodični zakoni u oba entiteta dodatno štite porodicu i maloljetnu djecu.

Zakon o ravnopravnosti polova u BiH obezbjeđuje zaštitu od nasilja po osnovu pola. Zakon je usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH maja 2003. godine, a objavljen u Sl. Glasniku BiH br.16/03.

Ovaj Zakon u Čanu 4. daje definiciju nasilja po osnovu pola, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje. Nasilje po osnovu pola je bilo koje djelo koje nanosi fizičku, mentalnu, seksualnu ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju osobe da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova. Član 17. Zakona tretira zabranu nasilja i propisuje: zabranjen je svaki oblik nasilja u privatnom i javnom životu po osnovu pola, a nadležne vlasti će preduzeti mjere prevencije, sprječavanja i eliminacije nasilja zasnovanog na polu, te pružiti zaštitu i pomoć žrtvama nasilja.

Zakon o ravnopravnosti polova BiH reguliše i kaznene odredbe pa u Članu 27. kaže: „ko na osnovu pola vrši nasilje, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, kaznit će se za krivično djelo kaznom zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina“.

Republika Srpska (RS)

Od entitetskih zakona, za sprečavanje nasilja u porodici i zaštitu žrtava nasilja u Republici Srpskoj ključna su tri zakonska propisa: Krivični zakon RS ( ), Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Nasilje u porodici u RS tretira se kao krivično djelo od oktobra 2000. godine kada je usvojen Krivični zakonik RS. Krivični zakonik je nakon tri godine, u reformi pravosuđa u BiH pretrpio određene izmjene i ponovo je usvojen 2003. godine kao Krivični zakon RS koji je i danas na snazi.

U Krivičnom zakonu RS, u glavi 20 (“Krivična djela protiv braka i porodice), u Članu 208 definisano je krivično djelo “Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici”: “Počinioem ovog krivičnog djela smatraće se lice koje prijetnjom nasilja, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet i duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice.” Za ovo djelo zakonodavac predviđa da se počinitelj kazni novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do dvije godine.

Ako je pri izvršenju nasilja korišteno oružje ili oruđe, „ili neko sredstvi podobno da se tijelo povrijedi ili zdravlje naruši“, kazna je zatvorska, od tri mjeseca do tri godine. U slučaju da nasilje nad članom porodice ili porodične zajednice ima smrtnu posljedicu kazne se kreću u rasponu od dvije do dvanaest godina zatvora.

Ko liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao, kazniće se zatvorom najmanje deset godina, propisao je zakonodavac.

U smislu Krivičnog zakona RS „, pod porodicom ili porodičnom zajednicom“ podrazumijevaju se i bivši supružnici i njihova djeca kao i roditelji bivših supružnika.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u RS usvojen je 21. decembra 2005. godine. Ovaj Zakon je dao detaljniju definiciju i pojmima porodice, kao i detaljniju definiciju nasilja, mnogo bližu feminističkom pristupu domaćem nasilju.

U Članu 5., Zakona, porodica se definiše kao životna zajednica roditelja i djece i drugih njenih članova.

U smislu ovog Zakona, porodicu čine:

- Supružnici u bračnoj ili vanbračnoj zajednici
- Njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica)
- Bivši bračni ili vanbračni supružnici i njihova djeca
- Usvojilac i usvojenik
- Staralac i štitenik kao i druga lica koja sada žive ili su ranije živjeli u porodičnoj zajednici
- Roditelji sadašnjih i bivših supružnika
- Očuh i maćeha.

Zakonodavac propisuje da odnosi među članovima porodice treba da se zasnivaju na humanim principima uz međusobno poštovanje, pomaganje, privrženost, pri čemu se moraju imati u vidu posebne obaveze zaštite djece, poštovanje ravnopravnosti polova i dobrovoljnosti stupanja u brak i vanbračne odnose.

Prema Zakonu o zaštiti porodice od nasilja (Član 6) nasiljem u porodici smatra se „bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku i seksualnu patnju ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje takvim djelima ili propuštanje činjenja dužne pažnje, koja ozbiljno sputava članove porodice da uživaju u

svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi života.“

Pored toga što se nasilje dovodi u vezu sa ravnopravnošću polova u javnoj i privatnoj sferi, u Članu 6 Zakona, moguće radnje nasilja razrađene su u 10 tačaka:

- „1. fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije;
2. svaka primjena fizičke sile koja nerezultira direktan napad ili primjenu psihičke prinude na integritet člana porodice;
3. svako drugo postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će izazvati fizičku ili psihičku patnju ili ekonomsku štetu;
4. prouzrokovanje osjećaja straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva, ucjenom ili verbalnom prijetnjom ili drugom prinudom;
5. ozbiljni verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima i drugi način grubog uznemiravanja člana porodice;
6. uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja drugog člana porodice;
7. oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu ili pokušaj da se to učini;
8. propuštanje dužne pažnje i nadzora ili nepružanje pomoći i zaštite i ako za to postoji obaveza po zakonu ili običajima, a to bi imalo za posljedicu osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti;
9. izolacija ili ograničavanje slobode kretanja i komuniciranja sa trećim licima;
10. nebriga i nerješavanje osnovnih potreba.,,

Zakon o zaštiti porodice od nasilja predviđa sedam zaštitnih mjera koje se mogu izreći prema osobi koja je počinila neki od oblika nasilja. Zaštitne mjere su:

- Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora
- Zabrana približavanja žrtvi nasilja
- Osiguranje zaštite žrtve nasilja
- Zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja
- Obaveza psihosocijalnog tretmana
- Obavezno liječenje od zavisnosti i rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice.

Pored zaštitnih mjera, u Zakonu su predviđene i novčane kazne za počinioce nasilja, a najveći iznos novčane kazne je 1500 KM.

Iako je Zakon o zaštiti porodice od nasilja i u RS, kao i F BiH, predstavljao određenu revoluciju u definisanju nasilja u porodici kao društvenog problema i preuzimanju obaveza za zaštitu članova porodice od nasilja, kao i ozbiljniju intervenciju države u sferu privatnog, već u pokušaju primjene pokazale su se brojne njegove nedorečenosti. Zakonodavac je adresirao obaveze na institucije koje u trenutku usvajanja zakona nisu postojale (alimentacioni fond – ni do danas nije osnovan u Republici Srpskoj), a za neke od mjera kao što su mjere zaštite žrtava nasilja, nisu predviđena finansijska sredstva ni obavezne budžetske linije, tako da se Zakon o zaštiti porodice od nasilja u RS, gotovo do 2007. godine nije ni primjenjivao.

Na inicijativu ženskih nevladinih organizacija u RS i uz podršku Gender centra Vlade RS, u 2007. godini inicirane su izmjene i dopune ovoga Zakona, a početkom 2008., konačno je i usvojenen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti porodice od nasilja („Službeni glasnik Republike Srpske“ 17/08). Najznačajniji izmjene su u oblasti finansiranja sigurnih kuća, gdje su predviđene obaveze entitetskih i opštinskih vlasti da obezbijede sredstva za ovu namjenu (Član 7).

Takođe, u Zakonu o izmjenama i dopunama, nasilje u porodici definisano je i kao teško kršenje ženskih ljudskih prava i prava djece, a u radnje koje predstavljaju nasilje unutar porodične zajednice uvršteno je i „vaspitanje djece fizičkim kažnjavanjem i drugim načinima ponižavajućeg postupanja.“

Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH (Službene novine F BiH, BROJ 22/05 OD 06.04.2005 godine) stupio je na snagu šest mjeseci nakon objavljivanja, tačnije 07.10 2005. godine. Ovim Zakonom uređuje se pojam porodice, pojam nasilja u porodici, zaštita od nasilja u porodici, te vrsta i svrha prekršajnih sankcija za učinioce nasilnih radnji.

Pojam porodice definisan je članom 5. ovog zakona, a čine je :

1. bračni i vanbračni partneri,
2. srodnici koji žive zajedno,
3. staralac i štićenik,

4. bivši bračni i vanbračni partneri.

Član porodice treba da se suzdrži od povrede fizičkog i psihičkog integriteta drugog člana porodice imajući u vidu posebno zaštitu djece, te od povrede i diskriminacije po osnovu spola i uzrasta, smatra zakonodavac.

Pojam nasilja u porodici definisan je u Članu 6., ovog zakona: „nasilje je bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima, ili propuštanje dužnog činjenja i pažnje koje ozbiljno sputavaju članove porodice da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti u javnoj ili privatnoj sferi života.

Za zaštitu od nasilja u porodici ovim zakonom, kao prekršajne sankcije predviđene su zaštitne mjere čija svrha je spriječavanje i suzbijanje nasilja u porodici, otklanjanje posljedica i poduzimanje efikasnih mjera preodgoja nasilnika, te otklanjanje okolnosti koje podstiču izvršavanje novog nasilja u porodici. Zaštitne mjere koje se mogu izreći počiniocu nasilja su : udaljenje iz stana, zabrana približavanja žrtvi nasilja, zabrana uznemiravanja žrtve nasilja, osiguranje osobe izložene nasilju, obavezan psihosocijalni tretman i obavezno liječenje od ovisnosti.

Ovaj zakon sadržava i kaznene odredbe, kako za službene osobe tako i za osobe koje ne postupe prema izrečenoj zaštitnoj mjeri. U Članu 20. stoji da će se novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 5.000,00 KM ili kaznom zatvora od najmanje 50 dana kazniti službena osoba za prekršaj koja ne prijavi policiji da su učinjene radnje nasilja u porodici. Član 21 tretira nasilnu osobu, pa kaže da će se novčanom kaznom od 2.000,00 KM do 10.000,00KM kazniti osoba koja ne postupi prema izrečenoj zaštitnoj mjeri.

Krivični zakon FBiH (Sl. Novine F BiH BR.36/03) stupio je na snagu 29. jula 2003 godine, a propisuje krivična djela kojima se štiti žena, maloljetna djeca i porodica od različitih oblika nasilja.

Član 222. ovog zakona tretira nasilje u porodici pa kaže;

- Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesni integritet ili psihičko zdravlje člana svoje porodice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- Ako je pri činjenju krivičnog djela upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe, da teško povrijedi ili naruši zdravlje, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- Ko usmrti člana i kojeg je predhodno zlostavljao, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Porodični zakon Federacije BiH (SL. Novine F BiH BR. 35/05) stupio je na snagu 20.06.2005 godine. Ovim zakonom uređuju se porodica, brak i pravni odnosi u braku, odnosi roditelja i djece, postupci nadležnih organa, a također ovaj zakon sadrži bitne odredbe za zaštitu prava žene i njene maloljetne djece. Nasilje u porodici regulisano je Članom 4. zakona pa navodi: „u porodici je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog partnera i bilo kojeg drugog člana porodice, a pod nasilničkim ponašanjem podrazumjeva se svako narušavanje fizičkog i psihičkog integriteta“.

Članom 380. ovog Zakona određen je postupak zaštite od nasilničkog ponašanja u porodici pa kaže: „pravo na zaštitu od nasilničkog ponašanja imaju bračni i vanbračni partneri i svi članovi porodice; zaštitu su dužni pružiti policija, organ starateljstva i sud za prekršaje.

Članom 383. istog Zakona utvrđene su i kaznene odredbe za prekršaj pravnih lica, kojima je zapriješena novčana kazna u iznosu od 2.000,00 KM do 20.000,00KM ako:

- ne odstrani osobu koja se nasilnički ponaša ili od koje prijeti opasnost od nasilničkog ponašanja ;
- ne obavijesti organ starateljstva o povredi prava djeteta, a naročito o nasilju, zlostavljanju, polnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta.

Iz navedenog je vidljivo da se u F BiH za spriječavanje nasilja u porodici i zaštitu žrtava nasilja primjenjuju četiri zakona upotpunjena pratećim pravilnicima, koje su donijela resorna ministarstva, a na osnovu zakona (npr. Pravilnik o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana učinilaca nasilja u porodici). Do donošenja Porodičnog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i Zakona o ravnopravnosti polova, na snazi je bio samo Krivični zakon F BiH, koji je samo u jednom članu (čl.222) tretirao nasilje u porodici kao krivično djelo.

Prikaz podataka o radu službi koje pružaju usluge u slučajevima nasilja u porodici

U okviru projekta „Žrtve porodičnog nasilja kao nova kategorija siromašnih“, od ministarstava unutrašnjih poslova, sudova, centara za socijalni rad i nevladinih organizacija iz četiri opštine: Bijeljina, Mostar, Zenica, i Trebinje, zatražile smo podatke o radu na problemima nasilja u porodici za period od 2002. do 2007. godine. Tražile smo i njihovo mišljenje o poteškoćama u tom radu i mogućim prijedlozima za efikasnije pomaganje žrtvama nasilja i ublažavanje njegovih posljedica po žrtve i cijelo društvo.

Policija

Podaci o radu policije na slučajevima nasilja unutar porodice dobijeni su od Centra javne bezbjednosti Bijeljina, Ministarstva unutrašnjih poslova Mostar, Policijske uprave Zenica i Policijske stanice Trebinje.

MUP Mostara u svom dopisu navodi da su se, u toku posmatranog perioda, mijenjale uloge i obaveze policije u kada se radilo o nasilju u porodici. U početku rad se sastojao od:

- evidentiranja,
- djelovanja u pravcu zaštite žrtve i mjera prema nasilniku,
- podnošenja izvještaja prema drugim organima i institucijama zaduženim za ovu oblast.

Uvođenje evropskih standarda policiju dodatno obavezuje na:

- saradnju sa drugim organima i organizacijama u okviru društvene zajednice,
- blagovremeno obavještavanje i sudjelovanje u radu,
- sprovođenje zaštitnih mjera koje su izrečene od nadležnog suda.

U tom smislu rad i aktivnosti policije u slučajevima nasilja u porodici sada obuhvataju:

- evidentiranje događaja,
- izlazak na lice mjesta radi uzimanja podataka i preduzimanja mjera,
- razdvajanje žrtve od napadača i zadržavanje nasilnika u policijskim prostorijama,
- obavještavanje tužilaštva,
- pružanje pravne pomoći,
- obavještavanje Centra za socijalni rad i upućivanje ili odvođenje u medicinske ustanove ako je potrebna ljebarska pomoć,
- podnošenje izvještaja nadležnom tužilaštvu i pokretanje zahtjeva za prekršajni postupak.

U tabelarnom prikazu donosimo sažeto podatke o brojčanom stanju u ovoj oblasti u periodu od 2002. – 2007. godine na područjima na kojima je rađeno istraživanje.

Na osnovu ovih podataka nije opravdano izvoditi zaključke upoređivanjem apsolutnih brojeva o prijavljenim slučajevima nasilja, jer Centri javne bezbjednosti, Policijske uprave ili Ministarstva pokrivaju područja različite veličine. Npr. Centar javne bezbjednosti Bijeljina pokriva opštine Bijeljina, Ugljevik, Lopare, Zvornik, Milići i Vlasenica, dok se kod ostalih podaci odnose samo na Opštinu za koju su nadležni.

Za svako od područja smo prikazale podatke o:

- „Inter.“ - broju intervencija
- „Prek.“ - broju podnesenih prekršajnih prijava na osnovu obrađenih slučajeva. Policijska uprava u Zenici se fokusirala na prikaz broja prijava koje su žrtve povukle prije ulaska u sudsku proceduru.
- „Kriv.“ - broju podnesenih krivičnih prijava na osnovu obrađenih slučajeva

Tabela: Brojčani podaci o radnjama izvršenim u slučajevima nasilja u porodici

God.	Bijeljina			Mostar			Trebinje			Zenica ¹⁶		
	Inter.	Prek.	Kriv.	Inter.	Prek.	Kriv.	Inter.	Prek.	Kriv.	Inter.	U dopisu prikazan	Kriv.
2002	36	0	36	X ¹⁷	X	X	11	0	11	X		X

¹⁶ Policijska uprava je podatke dostavila za period 2004.-2007. godina jer su ranijih godinama podaci evidentirani i obrađivani po drugačijim metodama-obrascima i u ovome trenutku nisu im bili dostupni

¹⁷U 2002. godini nasilje u porodici nije posebno tretirano, već su slučajevi nasilja u porodici evidentirani kao prekršaji (vrijeđanje, omalovažavanje, tuča i dr.).

¹⁷ U 2002. godini nasilje u porodici nije posebno tretirano, već su slučajevi nasilja u porodici evidentirani kao prekršaji (vrijeđanje, omalovažavanje, tuča i dr.).

2003	71	0	69	127 ¹⁸	63	10	15	0	15	X	broj povučenih prijava – prikazano u daljem tekstu	X
2004	74	0	74	142	88	46	18	0	18	71		-
2005	61	0	59	92	39	46	29	0	29	81		-
2006	89	0	87	78	27	43	34	0	34	132		28
2007	83	0	80	89	29	59	23	8	15	152		-

U izvještaju Ministarstva unutarnjih poslova **Mostar**, pored podataka navedenih u tabeli, nalazi se i broj prijavljenih slučajeva:

- 2003. godine: 127 prijavljenih – 127 intervencije
- 2004. godine: 218 prijavljenih – 142 intervencije
- 2005. godine: 101 prijavljen – 92 intervencije
- 2006. godine: 99 prijavljenih – 78 intervencija
- 2007. godine: 113 prijavljenih – 89 intervencija

U slučajevima kod kojih nije uslijedila intervencija pristupilo se, kako se navodi u dopisu, „pozivanju aktera, pružanju pravne pomoći i dr.“.

U podacima iz **Zenice**, akcenat je stavljen na broj prijavljenih slučajeva nasilja i broj povučenih prijava od strane žrtve:

- 2004. godine: prijavljenih 71 – povučenih 59
- 2005. godine: prijavljenih 81 – povučenih 68
- 2006. godine: prijavljenih 132 – povučenih 95
- 2007. godine: prijavljenih 152 – povučenih 134

Ovi podaci ukazuju da od prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, između 72,0% i 88,2% prijava žrtve povuku, kada se suoče sa procedurom koja bi trebala uslijediti, da bi prijavljeni slučaj bio sudski procesuiran. Dakle, od prijavljenih slučajeva samo njih 28,0% do 11,8% biva prosljeđeno u sudsku proceduru.

Razloge za ovako veliki broj povučenih prijava u Zenici objašnjavaju nedovoljnom informisanošću žrtve šta jedna krivična prijava za sobom povlači i kakve posljedice iz nje proizilaze. Čak i kada žrtve dođu dati izjavu, često se dvoume da li tužiti partnera-počinitelja. U tome značajnu ulogu igra ekonomska ovisnost o partneru- počinitelju.

Analizom podataka koje su nam, za potrebe ovog istraživanja, dostavile službe Policije iz Bijeljine, Mostara, Trebinja i Zenice, možemo pratiti kako se tretman nasilja u porodici mijenja kako sa pravnog, tako i sa aspekta policijskog postupanja tokom posmatranog perioda 2002.-2007.

Po mišljenju predstavnika Policije, najznačajniji faktori koji umanjuju efikasnost rješavanja slučajeva nasilja u porodici u korist žrtve su:

- sporost rješavanja zahtjeva podnesenih nadležnom tužilaštvu i sudstvu,
- nespремnost društvene zajednice da obezbjedi objekte za sprovođenje zaštitnih mjera,
- svi subjekti zaduženi za problem nasilja u porodici nemaju isti pristup načinu njihovog rješavanja (nivo angažovanja i nivo profesionalnosti),
- dokazivanje psihološkog nasilja u porodici
- ekonomska ovisnost žrtava o počiniocu, što dovodi do povlačenja prijava.

Centar za socijalni rad

Podatke za istraživanje o učešću Službi socijalnog rada u radu na problematici nasilja u porodici, dostavili su Centri za socijalni rad iz Bijeljine, Mostara, Trebinja i Zenice.

U centrima za socijalni rad žrtvama nasilja pružaju se sljedeće **usluge**:

---

¹⁸ Ostali slučajevi riješeni su putem pozivanja, pružanja pravne pomoći i dr.

- pravna podrška
- upoznavanje sa zakonskom regulativom i mogućnostima drugih institucija
- materijalna pomoć,
- psihosocijalna pomoć (U Trebinju terapija i suportivne grupe, u Zenici terapija i savjetovanju u sklopu Savjetovališta za brak i porodicu),
- pomoć pri pribavljanju ljekarskog uvjerenja (u Bijeljini),
- pomoć pri smještaju u sigurnu kuću;

Evidencije koje se vode u institucijama socijalnog rada, na područjima koja smo uključile u istraživanje, su neujednačene. U tabeli smo pokušale prikazati tu neujednačenost. U kolonama smo navele pojedine aktivnosti koje su u nadležnosti Centara za socijalni rad, a obrađuju probleme u partnerskim odnosima i nasilje kao njihov mogući uzrok. Pojedine aktivnosti navedene u kolonama su označene na slijedeći način:

- 1 upućeni od policije
- 2 upućeni od drugih institucija
- 3 samoinicijativno se javili radi razvoda braka
- 4 intervenisano na osnovu saznanja o disfunkcionalnosti porodice
- 5 „nešto drugo“

Tabela: brožani prikaz aktivnosti centara povezan sa problemom nasilja u porodici

God.	Bijeljina					Mostar					Trebinje					Zenica				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2002																Tabelarni prikaz podataka po drugoj metodi u slijedećoj tabeli.				
2003						21	6	16	18	74	105 porodica sa disfunkcionalnošću									
2004						18	9	13	19	21	42 slučaja nasilja u por.									
2005						17	4	5	8	3	28 slučajeva nas. u por.									
2006						9	5	2	0	0	19 slučajeva nas. u por.									
2007	28	12	4	30	6	3	3	2	0	1										

Način evidentiranja slučajeva koje stručni radnici ocijene kao probleme nasilja u porodici u Zenici se evidentiraju na slijedeći način:

Tabela: Pregled broja registrovanih slučajeva nasilja u JU Centar za socijalni rad Zenica

Oblik nasilja	2003		2004		2005		2006		2007	
	Djeca	Odr	Djeca	Odr	Djeca	Odr	Djeca	Odr	Djeca	Odr
Tjelesno nasilje	30	45	16	49	5	21	9	11	1	17
Emotivno nasilje	19	21	12	20	0	0	12	2	52	26
Seksualno nasilje	2	1	0	3	0	0	9	0	2	0
Zanemarivanje	24	31	22	49	0	0	8	0	3	0
Drugi oblici nasilja	10	2	1	2	3	0	0	0	0	0
Ukupno	85	100	51	123	8	21	38	12	58	43

Podaci dobijeni od Savjetovališta za pitanja braka i porodice u Zenici pokazuju da je kod 29 porodica dominantni problem bio nemogućnost kontrolisanja agresivnosti i nasilje u porodici. U 29 slučajeva Ministarstvo unutrašnjih poslova je bilo upoznato sa problemima, za 17 porodica prijavu je izvršio socijalni radnik Savjetovališta, a u ostalim slučajevima je to uradila žrtva nasilja... Nasilnici su u 28 slučajeva bili muževi (očevi) ili bivši muževi. U jednom slučaju nasilno se ponašao sin. Najčešće žrtve nasilja su supruge ili bivše supruge u 26 slučajeva, a u jednom slučaju žrtve su roditelji. Djeca su direktne žrtve porodičnog nasilja bila u 2 slučaja (od kojih je 1 incest), a u svim drugim slučajevima djeca su indirektno žrtve.

Evidentiranje žrtava porodičnog nasilja kao posebne kategorije u Zenici je započelo u 2003. godini. Zatim su pre-evidentirani slučajevi koji su ranije bili svrstani u druge kategorije korisnika, a pomoć im se realizuje duži vremenski period. Pre-evidentiranje je dovelo do većeg broja slučajeva u prve dvije godine (prikaz u tabeli).

Centri za socijalni rad su, u posmatranom periodu 2002.-2007., svoje aktivnosti stalno transformisali sa ciljem da podignu kvalitet pomoći žrtvama porodičnog nasilja

- način evidentiranja: žrtve porodičnog nasilja se u posljednjim godinama izdvajaju iz okvira podataka o disfunkcionalnim porodicama,
- razvijanje instrumentarija za evidentiranje slučajeva nasilja i formiranjem baze podataka (Zenica od 2003. godine)
- osnivanje Stručnog tima za nasilje u porodici (u Bijeljini osnovan 2007. godine)
- osnivanje Savjetovaništa za brak i porodicu (u Zenici od 2003. godine)
- uvezivanje sa službama koje rade na istim slučajevima (u Bijeljini - slanje informacija policijskim stanicama o slučajevima nasilja, davanje prijedloga u vezi daljeg tretiranja slučajeva: pokretanje prekršajnog ili krivičnog postupka, izricanje odgovarajućih zaštitnih mjera, i saradnja sa NVO-ima)
- razvijanje programa podizanja svijesti javnosti o problemu nasilja u porodici (u partnerstvu sa lokalnim NVO i drugim organizacijama i organima),
- projekti na planu primarne prevencije (u Trebinju: rad sa mladima na planu pripreme za brak i odgovorno roditeljstvo, jačanje ličnih kapaciteta i sl.).
- razvijanje vlastitih stručnih potencijala za rad sa žrtvama nasilja i nasilnicima (stručne edukacije, razmjene iskustava sa srodnim službama u NVO – ima)

Stručni radnici Centra kao najveće prepreke da se problem razriješi na dobrobit žrtava, u radu sa ženama žrtvama nasilja ističu:

- ekonomsku zavisnost žena od svojih bračnih ili vanbračnih partnera,
- kulturološki okvir i stereotipe koji podržavaju nasilje,
- nepostojanje centara za mentalno zdravlje,
- nedovoljnu finansijsku pomoć - u budžetu ne postoje finansijska sredstva namijenjena za podršku žrtvama nasilja,
- sporo reagovanje pravosudnih organa,
- neadekvatne mjere kažnjavanja
- neadekvatnu edukovanost profesionalaca za ovu vrstu problema.

Sud

Bijeljina

S obzirom da Sud nije dostavio tražene podatke, navešćemo podatke za period od 2001. do 2004. godine, (koje je dostavila „Lara“), objavljene u Studiji o nasilju u porodici u Bosni i Hercegovini“ (Banjaluka 2005, OŽ „Lara“, Žene ženama i Helšinski parlament građana, str. 127).

“U periodu od 2001. do 2004. godine pred Osnovnim sudom u Bijeljini pokrenuto je 105 procesa za krivično djelo „nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici“, doneseno je 65 prvostepenih presuda, 54 su postale pravosnažne. Izrečeno je 47 uslovnih osuda, 5 novčanih kazni, jedna kazna zatvora i jedna sudska opomena.”

U tabeli koja slijedi navedeni su podaci Osnovnog javnog tužilaštva u Bijeljini za period 2001.-2004. godina.

	Osnovno javno tužilaštvo Bijeljina, podaci o postupanju u slučaju krivičnog djela "nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici" u periodu od 2001. do 2004. godine
2001. godina	Primljene 3 prijave Podignute optužnice protiv 3 lica Osnovni sud u Bijeljini donio presudu u 3 predmeta
2002. godina	Zahtjevi za istragu protiv 2 lica Primljena 21 prijava protiv 22 lica U 20 predmeta podignute optužnice protiv 21 lica Osnovni sud u Bijeljini donio je presudu u 14 predmeta protiv 15 lica Protiv jednog lica je zahtijevana istraga koja je u toku
2003. godina	Primljene 34 prijave protiv 36 lica U 21 predmetu protiv 22 lica zahtijevana istraga U 22 predmeta protiv 23 lica podignuta optužnica U jednom predmetu protiv jednog lica obustavljena istraga U 5 predmeta protiv 5 lica istraga je u toku U jednom predmetu protiv jednog lica doneseno je rješenje da se isto lice neće optužiti Osnovni sud u Bijeljini je presudio u 10 predmeta protiv 10 lica
2004. godina	Primljene u rad 63 prijave protiv 65 lica Protiv 14 lica u 14 predmeta naređeno sprovođenje istrage Protiv 47 lica u 47 predmeta podignuta je optužnica U jednom predmetu donijeto rješenje o obustavljanju istrage Jedan predmet protiv jednog lica ustupljen je u nadležnost Osnovni sud u Bijeljini donio je presudu u 10 predmeta protiv 10 lica

Iz podataka Tužilaštva proizilazi da se iz godine u godinu povećava broj prijava, podignutih optužnica i donešenih presuda u slučajevima nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici.

Mostar

Opštinski sud u Mostaru u svom dopisu navodi da je sa ovim nazivom i nadležnošću počeo sa radom 2. 2. 2004. godine. Pošto tek od 2006. godine vode kompjutersku evidenciju, nisu u mogućnosti da dostave podatke za ranije godine.

Pred ovim sudom u 2006.godini okončano je 69 predmeta razvoda braka, a u 2007. godini 81 predmet.

Kada je u pitanju nasilje u porodici, navode podatak da je u 2006. godini okončano 7 kaznenih predmeta i da nije bilo prekršajnih predmeta, a u 2007. godini doneseno je 17 rješenja u prekršajnim predmetima i 1 rješenje u kaznenom predmetu.

Zenica

Sud u Zenici u svom Dopisu navodi da do 2002. godine nasilje u porodici nije bilo propisano kao krivično djelo, a da za 2003., 2006. i 2007. godinu nema podataka za procesuirana lica za krivična djela nasilja u porodici u Zeničko-dobojskom kantonu.

Dostavljeni su podaci za 2004. i 2005.godinu.

U 2004.godini optužena je za krivično djelo nasilje u porodici i proglašena krivom jedna osoba (izrečena je uslovna osuda).

U 2005. godini optuženo je ukupno 28 osoba, od toga 27 je proglašeno krivim. Uslovno je osuđeno 20 osoba, kazna zatvora do jednog mjeseca izrečena je 1 osobi, kazna zatvora preko 1-3

mjeseca za 3 osobe, od 3-6 mjeseci za 2 osobe i preko 6-12 mjeseci za 2 osobe (ukupno je izrečeno 8 zatvorskih kazni). Novčana kazna izrečena je u 2 slučaja, a vaspitne mjere u 17 slučajeva.

Trebinje

Osnovni sud u Trebinju je dostavio podatke o brakorazvodnim parnicama i izrečenim mjerama.

U izvještajnom periodu ukupno vođeno 137 brakorazvodnih parnica i to:

- 2002. godini 19
- 2003. godini 29
- 2004. godini 17
- 2005. godini 29
- 2006. godini 19
- 2007. godini 24

U 2002. godini nije bilo izrečenih mjera za krivično djelo nasilja u porodici.

U 2003. godini izrečene su 2 kazne zatvora.

U 2004. godini bilo je 11 kazni zatvora, od toga 8 uslovnih.

U 2005. godini bilo je 40 kazni zatvora, od toga 36 uslovnih i 1 zaštitna mjera obaveznog liječenja od alkohola.

U 2006. godini izrečeno je 25 uslovnih kazni zatvora i 1 zaštitna mjera obaveznog liječenja od alkohola.

U 2007. godini izrečeno je 18 kazni zatvora, od toga 16 uslovnih i 1 zaštitna mjera obaveznog liječenja od alkohola.

Ukupno je izrečeno 97 kazni i 2 zaštitne mjere. Izuzev u 8 slučajeva, žrtve fizičkog i psihičkog zlostavljanja bile žene nad kojima je počinjeno nasilje od strane supruga.

Nije bilo izricanja zaštitnih mjera u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Do stupanja na snagu ovoga zakona, u prekršajnom postupku takvi predmeti su tretirani kao povreda javnog reda i mira.

Nevladine organizacije

Bijeljina

NVO-Organizacija žena „Lara“ nema podatke za 2002. i 2003. godinu. Podaci su dostavljeni za 4 godine i u svim slučajevima klijentkinje su se direktno obratile za pomoć. Broj evidentiranih slučajeva po godinama:

- 2004. godini 58 slučajeva
- 2005. godini 79 slučajeva
- 2006. godini 118 slučajeva
- 2007. godini 178 slučajeva

Prvih godina rada aktivistkinje „Lare“ su ženama, žrtvama nasilja pružale:

- informacije o njihovim pravima
- obavještavale policiju o nasilju (ako žrtve pristanu, ako same nisu imale hrabrosti da se obrate policiji)

Iz podataka se vidi da se broj žrtava nasilja koje se obraćaju „Lari“ za pomoć, iz godine u godinu povećava. Raste i broj žena iz drugih opština, koje traže pomoć da bi se zaštitile od nasilja. Permanentna kampanja za podizanje svijesti javnosti o nasilju u porodici, podrška i konkretna pravna pomoć ženama koje su se odlučile da izađu iz nasilne porodične zajednice, uslovile su povećanje broja klijentkinja, koje se ovoj organizaciji obraćaju za pomoć.

U „Lari“ žene dobijaju:

- informacije o svojim pravima
- informacije o obavezama institucija prema žrtvama nasilja
- direktna pravna pomoć, zavisno od potrebe: tužbe za razvod braka, žalbe, podnesci, urgencije,...

U prvim godinama djelovanja rađeno je i besplatno zastupanje žrtve u sudskim postupcima, ali danas, zbog velikog broja klijentkinja, nema mogućnosti za to.

Problemi koji otežavaju rad na slučajevima nasilja:

- Većina klijentkinja se i sada žali na komplikovanu proceduru prijave, jer u trenutku kada se nasilje dešava, žrtva nije u stanju da dežurnom policajcu saopšti sve podatke koje on traži.
- U nekim slučajevima pojavljuju se i problemi smještaja u sigurnu kuću. Ranije se smještaj mogao dogovoriti direktno sa skloništem. Sada je procedura mnogo komplikovanija, što u hitnim slučajevima dodatno otežava položaj žrtve.

Mostar

Karitas Mostar - Prihvatište za žene i djecu u nevolji „Mirjam“ je dostavilo podatke za žrtve nasilja u porodici smještene u „Mirjam“ za period od 2002.do 2007.godine.

Tabela: Broj osoba smještenih u Karitasovo prihvatilište «Mirjam»

Godina	Način dolaska u prihvatilište «Mirjam»			
	Direktno	Socij. rad	Ostalo	Ukupno
2002	7	4	7	18
2003	13	3	2	18
2004	12	3	3	18
2005	15	5	0	20
2006	11	5	1	17
2007	14	0	4	18

U izvještajnom periodu pod „ostalo“: u 2 slučaja smještene su osobe preko „Medica“ Zenica, 1 osoba preko jedne Ambasade, ostalo po preporuci sveštenika, nastavnika, ljekara. Za šest godina (2002-2007.godina) ukupno je smješteno 109 žena i djece žrtava porodičnog nasilja.

Pružane su sledeće usluge:

- privremeni zaštićeni smještaj,
- psihološko savjetovanje,
- posredovanje pri kontaktima sa drugim institucijama,
- materijalna pomoć,
- pomoć pri integraciji u socijalnu sredinu nakon napuštanja prihvatilišta.

Zenica

NVO „Medica“ dostavila je podatke za period 2002.-2007.godina. Uobičajeni „krug“ pružanja pomoći žrtvama nasilja čine Medica, Centar za socijalni rad, Centar za pravnu pomoć ženama i policija.

U zavisnosti od potreba klijentkinje i prirode slučaja, u rad se uključuju druge službe i institucije, a i servisi koje može ponuditi Medica:

- psihološka pomoć (suport, savjetovanje, terapija),
- smještaj u sklonište,
- uključivanje u neki od programa sticanja novih vještina (šivačke, frizerske, tapetarske)
- prihvatanje u vrtić Medica, gdje djeca mogu biti obuhvaćena predškolskim grupama, ili dobiti pomoć u učenju, itd.

Za ovaj prikaz iz evidencije su uzeti slučajevi gdje izričito stoji „nasilje u partnerskom odnosu“. Jedan broj slučajeva koji se u toku rada svedu na rad na nasilju u partnerskom odnosu, inicijalno su u

evidenciji upisani kao „porodični problemi“ ili neki drugi razlog koji klijentkinja navede kada se obraća za pomoć.

Tabela: Broj klijentkinja iz opštine Zenica koje su se obratile za pomoć zbog nasilja u partnerskom odnosu

Godina	Način dolaska u Medica				Ukupno
	Direktno	Policija	Socij. rad	Drugo	
2002	42	8	5	9	64
2003	26	2	0	4	32
2004	45	2	4	5	56
2005	43	11	13	8	75
2006	26	6	3	3	38
2007	41	3	18	4	66

U koloni „drugo“ navedeni su slučajevi koje su uputili: SOS linija, Centar za pravnu pomoć ženama, medicinske ustanove i drugi NVO-i.

U posmatranim godinama Medica je, u zavisnosti od vrste problema i potreba klijentkinje, u rad na slučaju uključivala druge službe i stručnjake u mreži institucija (pri tome, u jedan slučaj može biti uključeno više službi):

Tabela: Broj upućivanja klijentkinja Medice na druge službe u zajednici

Godina	Službe uključene u rad na slučaju				
	Policija	Cent.soc.rad	Medic. službe	Cent.prav.pom.	Drugo
2002	14	12	5	13	2
2003	5	5	2	6	0
2004	5	3	5	13	0
2005	9	17	2	15	0
2006	4	2	0	6	0
2007	7	5	3	6	1

Pod „drugo“ se u evidenciji pojavljuju: službe općine i tužilaštvo.

Trebinje

NVO „Ženski centar“, od svog osnivanja 2002.godine, primarno je orjentisan na pružanje pomoći ženama i djeci žrtvama porodičnog nasilja. U prve dvije godine, što je i očekivano s obzirom da je to prva organizacija u gradu koja je otvoreno progovorila o ovoj problematici, registrovan je veći broj žrtava u odnosu na posljednje četiri izvještajne godine.

- 2002. i 2003. godini usluge su pružene za 87 žena žrtava porodičnog nasilja (i njihovu djecu)
- 2004., 2005., 2006. i 2007.godini još za 99 žena.

Jedan broj žena pojavljuje se iz godine u godinu, ili zbog toga što nisu stvorene pretpostavke za njihov izlazak iz nasilne zajednice, ili zbog trajnih posljedica koje je nasilje ostavilo na njih (bez obzira da li su ostale ili izašle iz nasilne veze).

U izvještajnom periodu pružane su sljedeće usluge:

- individualni i grupni savjetodavni tretmani;
- pravna pomoć;
- uključivanje u suportivne grupe;
- pomoć u pribavljanju ljekarskog uvjerenja;
- posredovanje pri smještaju u sigurnu kuću (u par slučajeva)
- uključivanje u programe obuke (šivenje, tapetarstvo itd.);

- različiti oblici pomoći djeci (savjetodavnog tipa, ali i kreativne aktivnosti i programi integracije).

Pored neposredne pomoći ženama žrtvama porodičnog nasilja i njihovoj djeci, permanentno su provodene i različite aktivnosti na planu primarne prevencije: rad sa mladim djevojkama i ženama, jačanje kapaciteta žena, rad na senzibilizaciji zajednice i razbijanju predrasuda i stereotipa itd.

Zaključak

Na osnovu analize podataka dobijenih od institucija nesporno se može zaključiti da se u posljednjih šest godina o nasilju u porodici javno progovorilo. Nasilje je definitivno izašlo iz sfere privatnog, gdje mu i nije bilo mjesto, jer je ono uvijek i privatni problem, ali i problem društva u cjelini.

U promatranim godinama se u evidencijama službi koje se bave problemom nasilja, nasilje unutar porodice i partnerskog odnosa, izvuklo iz kategorija kao što su «disfunkcionalna porodica», ili kategorije prekršaja, zajedno sa ostalim prekršajima u drugim kontekstima, kao što su «vrijeđanje, omalovažavanje, tuča i dr.» i dobilo je svoju precizniju kvalifikaciju u zakonu.

Paralelno sa formulacijama, kao pokazateljima promjene, ide i proces promjene osnovnog stava institucija i stručnjaka u pristupu problemima nasilja u porodici. Oni se postepeno oslobađaju fascinacije porodicom, koju treba sačuvati po svaku cijenu, bez obzira koliko to košta osobe koje je čine.

Predstavnici institucija su, pored podataka o kretanju pojave nasilja u njihovim evidencijama, ukazali na nekoliko prepreka i problema u procesu pružanja pomoći ženama žrtvama nasilja, koje ih ometaju da slučajeve riješe na dobrobit žrtve. Jedan dio problema je proceduralno administrativne prirode, drugi dio njih je povezan sa problemima struke i stručnosti, a treća grupa problema je ekonomske prirode.

Proceduralno- administrativni problemi

- **komplikovana proceduru prijave:** «u trenutku kada se nasilje dešava, žrtva nije u stanju da dežurnom policajcu saopšti sve podatke koje on traži»
- **povlačenje prijave nakon traženja pomoći od policije**

Iz podataka o povučeni prijavama, koje su dostavili predstavnici policijskih službi u Zenici, postaje očito da je u tom momentu procesa, u praksi, sav teret slučaja ostavljen žrtvi i predstavnicima policije. Pokazuje se da **nedostaje jasno propisana obavezna procedura**, po kojoj bi slučaj prijavljenog nasilja, od trenutka podnošenja prijave, **morao biti obrađen od tima stručnjaka u kratkom roku, uz aktivno učešće oba partnera**. Slučaj bi time vjerovatno postao jasniji i partnerima i službama, a bilo bi jasnije u kom pravcu nastaviti djelovati i koje mjere poduzeti. Pri tome mislimo na kompletno sagledavanje psiholoških i zdravstvenih, pravnih i ekonomskih okolnosti u pogledu budućnosti te partnerske veze.

- **procedura smještanja u sklonište:** u međuvremenu se procedura usložnjavala i danas predstavlja kočnicu u hitnim slučajevima
- **sporost u reagovanju pravosudnih organa** i sporost u rješavanju zahtjeva podnesenih nadležnom tužilaštvu i sudstvu

Kvalitetna obrada slučaja odmah nakon prijave, navedena gore, sigurno bi doprinijela smanjenju ovog problema: olakšala bi proceduru, a moguće i smanjila broj slučajeva koji bi išli u sudsku proceduru.

- **neadekvatne mjere kažnjavanja**

Kada pogledamo podatke o donesenim presudama i kaznama, može se postaviti pitanje da li su one pravi odgovor na potrebe žrtava nasilja. Kazne kao: novčanu kazna za počinitelja (iz zajedničkog budžeta), zatvorska kazna (nakon koje nakon par mjeseci moraju sami, bez podrške stručnih službi, naći način da nastave zajedno), uslovna kazna (bez stvarnog nadzora njenog provođenja i ponude podrške počinitelju da u tom periodu terapijski radi na promjeni nasilnog obrasca ponašanja), bez dodatne podrške stručnih službi i servisa zajednice vjerovatno nisu pravi odgovor, nego žrtvu više stavljaju pred dilemu: ili šutjeti i nasilje trpjeti i dalje, ili se, bez ičije pomoći, suočiti sa posljedicama prijavljivanja nasilja.

Prepreke vezane za za pitanja struke i stručnosti

- **svi subjekti zaduženi za ovu problematiku nemaju ujednačen pristup** u rješavanju akutnih problema nasilja i rješavanju njegovih uzroka u porodici
- **nivo angažovanosti stručnjaka**

Rad sa slučajevima nasilja nosi brojne frustracije i za same stručnjake koji na njima rade. Veći nivo uvezanosti stručnjaka iz različitih službi, jasna podjela dužnosti i obaveza u radu na svakom slučaju, mogućnost međusobne razmjene i podrške, te jedinstveni stavovi i pristup radu, dali bi sigurno bolje rezultate. Bolji rezultati bi potaknuli više motivacije i viši nivo angažovanosti u radu.

- **nivo profesionalnosti**

Prepreka koja ukazuje na neophodnost stalne edukacije i razmjene znanja između stručnjaka različitih stručnih profila, koji rade sa slučajevima nasilja u porodici.

- **prikupljanje podataka o psihološkom nasilju** u porodici i njegovo dokazivanje

Ovo je ponovno područje gdje je za bolje definisanje kriterija potreban interdisciplinarni pristup terapeuta, policije i predstavnika zakona.

- **nepostojanje centara za mentalno zdravlje i nespremnosti zajednice da obezbjedi objekte za sprovođenje zaštitnih mjera**

Ako se radi samo o nespremnosti, onda ove prepreke spadaju u ovu kategoriju, ako se dijelom radi i o trenutnoj nemogućnosti zajednice, tiču se i slijedeće grupe problema.

Problemi i prepreke vezane za ekonomsku stranu problema nasilja

- **ekonomska zavisnost žena** od svojih bračnih ili vanbračnih partnera,
- **ponavljanje intervencija službi** u slučajevima nekih nasilnih partnerskih veza, zbog toga što nisu stvorene pretpostavke za izlazak žrtve iz nasilne zajednice, ili zbog trajnih posljedica koje je nasilje ostavilo na njih (bez obzira da li su ostale ili izašle iz nasilne veze),
- nedovoljna finansijska podrška - u budžetu ne postoje finansijska sredstva niti mjere koje bi smanjile ili ublažile ekonomske uzroke i posljedice nasilja,

Ovo je grupa problema koja se najviše dotiče cilja i istraživanja i projekta koji stoji iza njega.

U podacima istraživanja nalazimo da od 296 ispitanica, prilikom traženja pomoći zbog nasilja u partnerskom odnosu, njih 63,5% nije imalo namjeru da se razvede (tabela 1.5. i slika 1.3.). Pa ipak, danas, u tom istom uzorku, je samo 46,3% «sačuvanih porodica» (slika 3.1.), a od tih «sačuvanih», najmanje jednu trećinu porodica (15,5%) je, unatoč opasnosti od nasilja, «sačuvalo» (još veće) siromaštvo, koje žrtvi nasilja i njenoj djeci prijeti ako se odluči za razvod (poglavlje 3, naslov: «Ekonomske aspekte nekih odluka u ovoj grupi»).

Poznato je da u našoj državi nije riješeno pitanje alimentacionih fondova namjenjenih žrtvama, nema zaposlenja ni olakšica pri zapošljavanju, nema u većini opština u BiH „sigurnog stambenog zbrinjavanja“ ili subvencioniranja troškova stanovanja za žrtve nasilja koje više nisu u partnerskoj vezi.

Dakle, između «porodice pod svaku cijenu» i razvoda kao jedinog rješenja da nasilje prestane, otvaraju se dva područja u koja treba unijeti promjene u pristupu slučajevima nasilja:

- prvo područje: djelovanje u pravcu efikasnijih i raznovrsnijih mjera koje mogu podržati ostajanje u partnerskom odnosu, ali na kvalitetniji način i bez nastavljanja nasilja,
- drugo područje: iznalaženje efikasnijih rješenja pomoću kojih napuštanje nasilnog partnerskog odnosa ne bi značio i pristajanje na siromaštvo.

U podacima koje su nam službe stavile na raspolaganje, očito je da se u nekim službama od 2005. godine naovamo smanjuje broj prijavljenih slučajeva nasilja. **Ovaj podatak bi mogao signalizirati gubitak povjerenja žrtava porodičnog nasilja u institucije sistema.**

Podaci istraživanja pokazuju da je u uzorku nasilje, zbog različitih razloga (tabela 1.3. i 1.4.) u prosjeku trajalo 5,15 godina, prije nego što je žrtva zatražila pomoć od službi. Kada znamo koliko

vremena i hrabrosti i koja doza očaja kod žrtve je često potrebna da bi se odlučila na prijavljivanje nasilja službama, onda se momenat kada žrtva alarmira službe, ne bi smio olako propustiti.

Da bismo izbjegli vraćanje na početke, da bismo spriječili da nasilje ponovno postane privatni problem žrtve, skriven od pogleda javnosti i nedostupan brizi društva, treba nastaviti sa daljim senzibiliziranjem i razvojem responsivnosti zajednice. Potrebno je i permanentno govoriti o pravnoj zaštiti žrtava nasilja. Ali, prije svega, **treba poboljšati efikasnost mjera zaštite žrtve i unaprijediti sposobnost zajednice da se kvalitetnije pobrine za ekonomsku stranu povezanu sa problemom nasilja u porodici.**

Zaključci i preporuke

Istraživanje je pokazalo da kod ispitanica, žrtava porodičnog nasilja, ne postoji svjesnost o:

- nasilju u porodici kao problemu koji je proistekao iz specifičnosti patrijarhalnih rodnih odnosa u društvu, i

- obavezi države da interveniše i sprečava ovaj oblik nasilja.

Veliki broj ispitanica nasilje i dalje doživljava kao „ličnu sudbinu“.

I pored spremnosti institucija da rade na sprečavanju nasilja, intervencija društva nije dovoljna da omogući prestanak nasilja, ili da garantuje socijalnu sigurnost žrtvama nasilja.

Zakonski okvir za sprečavanje nasilja u porodici usmjeren je na intervenciju u slučajevima krize. *Pravni položaj žrtava nasilja nije eksplicitno definisan pa samim tim ni obaveze države kojima bi se obezbijedila socijalna integracija žrtve, što direktno utiče da nasilje u porodicu proizvodi novu kategoriju siromašnih i doprinosi daljem siromaštvu žena.*

Zakonski okvir takođe nema preventivnu komponentu a primjena zakona u slučajevima nasilja umanjuje preventivnu funkciju ove intervencije (niske kazne za počiniocce nasilja). *Sadašnja sudska praksa više rehabilituje porodične nasilnike nego što kažnjava nasilje u porodici kao težak oblik kršenja ljudskih prava.*

Potrebno je:

- Raditi na podizanju svjesnosti društva, a posebno žena, o nasilju kao društvenom problemu koji uzrok ima u patrijarhalnom obrascu društva

- Raditi na uklanjanju iz javnog života društvenih stereotipa koji utiču na reprodukciju patrijarhalnih rodnih uloga koje determinišu nasilje u porodici kao model ponašanja

- Raditi na podizanju svjesnosti o nasilju u porodici kao problemu društva

- Raditi na podizanju svjesnosti o uticaju nasilja u porodici na zdravlje žrtava

- Neophodna je dorada zakonodavnog okvira u oblasti prevencije i sprečavanja nasilja kojom bi se ojačale uloge institucija socijalnog staranja u sprečavanju nasilja u porodici, definisala prava žrtava nasilja na socijalnu i ekonomsku intervenciju i zaštitu kroz osnivanje alimentacionih fondova i fondova za žrtve. Žrtve nasilja treba da dobiju status osoba u stanju socijalne potrebe koje imaju pravo na ekonomsku podršku i zaštitu od strane države.

- Neophodno je uvođenje multisektoralnog pristupa prevenciji i sprečavanju nasilja u porodici koji bi uključivao i sinhronizovano evidentiranje žrtava nasilja i izradu socijalne anamneze za svaku žrtvu ponaosob.

- Neophodno je sve podatke pohranjivati u jedinstvenu bazu podataka o nasilju u porodici koja bi bila dostupna svim institucijama koje su uključene u prevenciju i sprečavanje nasilja.

Svijest o tome koliko nasilje u partnerskom odnosu razorno djeluje, ne samo na direktne žrtve, nego i na djecu koja rastu okružena nasiljem i uvid u ekonomsku situaciju u porodicama u kojima se događa nasilje, tjera nas da kao zajednica uradimo nešto. Ta djeca u svoje odrasle živote nose neke obrasce ponašanja i stavove o partnerstvu i roditeljstvu, koja u slijedećoj generaciji lako mogu postati sjeme novih razrušenih porodica i nove djece koja će patiti kao i oni danas.

Društvo mora reagirati, jer ta današnja djeca svoje današnje patnje nose sa sobom u svoje živote i u budućnost cijele naše zajednice. Njihove majke su danas prisiljene razmišljati (kako reče jedna ispitanica): **«Nema pomoći ... on se ne mijenja, a ja nemam gdje...».**

Društvo bi moralo smoci potrebna sredstva i podesiti pravnu regulativu koja tretira problem nasilja u partnerskim odnosima i pokazati ženama i majkama i njihovoj djeci, žrtvama nasilja, da je umjesto izbora: **ili nasilje ili siromaštvo, moguć i dostojanstven život bez nasilja.**

PRILOZI

Upitnik – podloga za polustrukturirani intervju

Nosilac istraživanja: NVO „Ženski centar“ Trebinje

Naziv istraživanja: Žrtve porodičnog nasilja kao nova kategorija siromašnih

Anketarka:

Ciljna grupa :

Datum _____

UVODNO OBRAĆANJE ISPITANICI

Istraživanje se odnosi na praćenje efekata rada službi koje pružaju različite oblike psihosocijalne pomoći. Anketa je anonimna i svi podaci biće korišteni isključivo u svrhe istraživanja. Molim vas da pažljivo i iskreno odgovarate na postavljena pitanja kako bi rezultat istraživanja bio vjerodostojniji. Unaprijed zahvaljujemo na saradnji.

OSNOVNI PODACI O ISPITANICI

Šifra ispitanice _____ Mjesto boravka _____
Godište _____ U evidenciji od _____ godine

Obrazovni status:

1 nema škole		6 četvorogodišnja srednja
2 nepotpuna osmogodišnja	7 VK	
3 osmogodišnja		8 VŠS
4 PK		9 VSS
5 KV		10 drugo _____

Zanimanje _____

STANJE U VRIJEME ULAŽENJA U EVIDENCIJU

1. Šta je dovelo do toga da se (tada kada je ušla u evidenciju) obratite za pomoć?

(prvo pustiti da sama navede – zaokružiti red. broj, a zatim pitati za druge pobrojane oblike, pa ako ih potvrdi - označiti ih sa «X» preko red. broja)

- PSIH: Spriječavao druženje, posjećivanje, imao ljubomorne ispade
- PSIH: Kritikovao, ismijavao, ponižavao, vrijeđao
- PSIH: Zastrašivao, izdirao se, bjesnio, lomio i uništavao stvari po kući
- PSIH: Nametao svoje zahtjeve, bjesnio od svakog odstupanja
- PSIH: Ucjenjivao djecom, odvrćao ih i huškao protiv nje
- PSIH: Uskraćivao raspolaganje novcem za domaćinstvo
- SEKSUAL: Seksualno maltretirao
- FIZ: Istjerivao iz kuće
- FIZ: Udarao, šamarao, šutao, gađao predmetima
- FIZ: Udarao, nanosio rane, povrede, lomove
- FIZ: Prijetio ubistvom ili pokušavao ubiti
- FIZ/DJECA: Tukao i fizički ugrožavao djecu
- SEKS/DJECA: Seksualno ugrožavao djecu
- Nešto drugo: _____

2. Da li ste tada imali djece?

- NE
- DA (koliko?) _____ Dob najmlađeg _____ Dob najstarijeg _____

3. Koju vrstu pomoći ste trebali ili očekivali, odnosno sa kojom namjerom ste se obratili ?

- 1 razvod
- 2 pomoć u središnj. partn. odnosu
- 3 zbrinjavanje/zaštita od fizičkog nasilja
- 4 drugo _____

4. Koliko je nasilje trajalo do trenutka kada ste ušli u evidenciju? ____god.

5. Zbog čega niste pomoć potražili ranije?

- 1 zbog djece (prijetio da će ih uzeti)
- 2 nisam imala posao (ekonomska zavisnost)
- 3 uticaj porodice, predrasude (šta će ko reći)
- 4 bio me strah da ga napustim, prijetio mi
- 5 nisam znala kome da se obratim
- 6 nešto drugo _____

6. Da li ste pri traženju pomoći imali podršku nekoga iz okruženja?

1 NE 2 DA (koga) _____

7. Da li se stupanjem u brak/vezu promijenio vaš odnos sa porodicom porijekla?

1 NE 2 DA (kako) _____

8. Koje su se institucije (u vrijeme ulaženja u evidenciju) uključile u rješavanje vašeg problema?

(Koliko dugo je bila u kontaktu sa tim institucijama, koliko je trajalo proces pomaganja – navesti okvirno u mjesecima/godinama uz opis vrste pomoći)

Institucije:	Vrsta pomoći:	Trajanje:
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

9. Da li se početna želja/namjera, koju ste imali kada ste se obratili za pomoć, u toku asistiranja institucija promijenila?

1 NE 2 DA (Kako je došlo do toga – zbog čega se promijenila?)

_____
_____
_____

10. Šta ste tada stvarno učinili?

1 nastavila živjeti sa partnerom (šta je dovelo do te odluke?)

2 počela živjeti odvojeno (šta je dovelo do te odluke?)

3
podnijela tužbu za razvod (šta se dalje događalo, u kojoj fazi je evtl proces?)

4 razvela se

- Koliko je trajao razvod? _____
- Kako je protekla podjela imovine? _____
- Kako je protekao proces odlučivanja o skrbništvu nad djecom?

_____

- Kako je danas riješeno pitanje plaćanja alimentacije?

5 nešto drugo _____

KAKO DANAS ŽIVI

11. Koji je vaš sadašnji bračni status:

1 ostala u braku/vezi	4 zasnovala novi brak/vezu
2 razvedena	5 razvod u toku
3 živi odvojeno od partnera	6 udovica
7 nešto drugo – šta _____	

12. Smještaj - gdje danas živite?

1 u kući/stanu koji se vodi na muža	4 podstanarski smještaj
2 u kući/stanu muževljeve porodice	5 kod svoje rodbine
3 u kući/stanu u svome vlasništvu	6 u sigurnoj kući, privremeni smj.
7 nešto drugo – šta _____	

13. Koje osobe čine vaše domaćinstvo?

Djeca/uzrast: _____ ukupno _____
(do 3 god. _____, 3-7god _____, 7-15god _____, 15-19god _____, 19-26god _____)
Ostali članovi: _____ ukupno _____

14. Imate li djece koja danas ne žive sa vama?

1. NE
2. DA (ako DA):
Jeste li u kontaktu sa njima? _____ (DA ili NE)
Da li ko koga finansijski pomaže? _____

15. Da li ste zaposleni?

- 1 nije nikada bila zaposlena
- 2 zaposlena neprekidno od prije braka
- 3 zaposlila se nakon stupanja u brak
- 4 zaposlila se u toku ili nakon razvoda
- 5 ulaskom u brak/rođenjem djeteta prekinula radni odnos
- 6 tražila posao nakon razvoda – nije uspjela naći
- 7 nešto drugo – šta _____

16. Koja vrsta prihoda se ostvaruje u vašem domaćinstvu? Ko?

1. Stalno zaposlenje/ sa osiguranjem _____
2. Povremeni poslovi po ugovoru o djelu _____
3. Povremeni rad na crno _____
4. Penzija _____
5. Socijalna pomoć _____
6. Podrška prijatelja i porodice _____
7. Privatni obrt _____
8. Zemljoradnja _____
9. Drugo _____

17. Imate li nepokretne imovine koja se vodi na vaše ime?

1 NE 2 DA

18. Da li procjenjujete da ste ostvarili namjeru koju ste imali kada ste se obratili za pomoć?

- 1 NE
- 2 DA
(Ako NE: Koja vrsta pomoći joj je bila potrebna da bi ostvarila svoju namjeru – a dobila?)
_____
_____

19. Šta je po vašem mišljenju dovelo do problema kroz koje ste prošli – šta biste nastojali uraditi drugačije, da možete vratiti vrijeme unatrag?

20. Šta smatrate danas svojim najvećim problemima?